

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Bakalářská práce

Tomáš Král

**Alberto Vojtěch Frič, cesty do Latinské Ameriky na počátku
20. století, jejich financování a význam**

Alberto Vojtěch Frič, his Travels to Latin America at the Beginning of the 20th
Century, their Funding and Impact

Praha 2018

Vedoucí práce: PhDr. Jaromír Soukup, PhD

Poděkování:

Děkuji panu PhDr. Jaromíru Soukupovi, PhD za vedení při této závěrečné práci, pomoc, ochotu a dobré rady. Dále bych však chtěl také poděkovat Doc. Markétě Křížové, PhD za pomoc při určení směru, jímž je práce sepsána a také Prof. Josefu Opatrnému, CSc. za pomoc při výběru tematického okruhu. Nakonec bych chtěl poděkovat Bc. Tereze Vildové za pomoc s formátováním a korekcí textu.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 6. srpna 2018

Tomáš Král

Klíčová slova (česky)

Alberto Vojtěch Frič; Latinská Amerika; cestování; indiánské kmeny

Klíčová slova (anglicky):

Alberto Vojtěch Frič; Latin America; Travels; Indian Tribes

Abstrakt (česky)

Ve své práci jsem se pokusil popsat a analyzovat cesty jednoho z největších českých cestovatelů Alberta Vojtěcha Friče. Frič procestoval několik států Latinské Ameriky. V této práci však hlavním tématem nebude sběr kaktusů, ačkoliv byl součástí téměř všech výprav. Bude se soustředit převážně na význam Fričových cest pro soudobou vědu a společnost. Bude zde zmíněn jeho přínos etnografii, biologii, vztahu společnosti k indiánům a v neposlední řadě také geografickým objevům.

Dále jsem zde sepsal a shrnul způsob, jakým Frič získával finance pro svoje cesty. V textu lze také najít jeho interpretaci vlastních cest širší společnosti a jeho činnost v společenském životě v Čechách. Práce má za úkol být převážně kompilačním textem. Hlavním zdrojem jsou převážně Fričova vlastní tvorba, jenž je velmi pestrá a početná. Avšak je zde k tomu i čerpáno z ostatní literatury psané o něm.

Abstrakt (in English)

In my work I tried to describe and analyze travels of Alberto Vojtěch Frič, one of the greatest Czech travelers. Frič traveled in several states of Latin America. In this work won't main topic his gathering of cacti, even though it was part of every journey. Work will focus on impact his travels to science and society. His impact on ethnography, biology, relationship with Indians and geographical discovery will be mentioned here.

Further I summarise way he gets foundation for his travels. You can find his interpretation of his own travels to wide society and his public influence in this work. Work will be especially compilation. Main source are his own production, which is really various and numerous. However there are references to other literature about Alberto Vojtěch Frič.

Obsah

1	Úvod	8
2	Historie cestovatelství v českých zemích	12
2.1	Počátky cestovatelství	12
2.2	Cestovatelství v raném novověku	13
2.3	Vrchol českého cestovatelství	16
3	Latinská Amerika na konci 19. století	17
4	Fričovo mládí	20
4.1	Rodina	20
4.2	Zájem o kaktusy	20
5	Fričovi cesty do zahraničí	22
5.1	První cesta v letech 1901-1902	22
5.1.1	Čeští předchůdci Friče v zámoří	22
5.1.2	Dobrodruh v pralese	23
5.1.3	Po návratu z první výpravy	25
5.1.4	Spor dvou cestovatelů	25
5.2	Druhá cesta v letech 1903-1905, Gran Chaco	26
5.2.1	Přípravy a před cestou do Gran Chaca	26
5.2.2	První část cesty do Gran Chaca	27
5.2.3	Pobyt mezi indiány	28
5.2.4	Vnímání indiánů civilizovanou společností	29
5.2.5	Po návratu z druhé výpravy	29
5.3	Třetí cesta v letech 1906-1908	30
5.3.1	Brazílie jako cíl třetí cesty	30
5.3.2	Proměny Brazílské společnosti	30
5.3.3	Fričova cesta a řešení sporů v Brazílii	31
5.3.4	Zpět mezi indiány	32
5.3.5	Návrat mezi Čamakoky	33

5.4	Čtvrtá cesta v letech 1909-1912	34
5.4.1	Indián v Praze	34
5.4.2	Cesta za vyléčením Čamakoků	35
5.4.3	Vila Božíinka a počátek První světové války	36
5.4.4	Kultura a tradice indiánů v Jižní Americe	36
5.5	Pátá cesta v letech 1919-1920	39
5.5.1	Vliv války na Alberta Vojtěcha Friče	39
5.5.2	Ve službách vlasti	40
5.5.3	Beletrie českého cestovatele	41
5.6	Šestá cesta v letech 1923-1924	42
5.6.1	Mexiko po první světové válce	42
5.6.2	Cesta za omamnými kaktusy	43
5.7	Sedmá cesta v roce 1927	44
5.7.1	Druhá velká cesta za kaktusy	44
5.8	Osmá cesta v letech 1928-1929	45
5.8.1	Poslední cesta	45
6	Financování cest	47
6.1.1	Cestovatelé a finance na jejich cesty	47
6.1.2	Začátky cestovatele	47
6.1.3	Ve vládních službách	48
6.1.4	Návrat ke kaktusům	50
7	Porovnání s jeho českými současníky	51
8	Závěr	53
9	Seznam použité literatury	56
10	Přílohy	59

1 Úvod

Na přelomu 19. a 20. století se v českých zemích stává velmi populárním cestovatelství. Různí dobrodruzi se snaží o zmapování nových území, poznání cizích kultur či obohacení místního povědomí o světě. Oproti zbytku Evropy sice zdejší cestovatelé začali být na profesionální úrovni později, avšak bylo zde i několik jedinců, kteří se do objevování neprobádaných území zapsali „tučným písmem“.

Právě Alberto Vojtěch Frič spadá do daného období i významu. Širší veřejnost ho zná nejspíše jako zapáleného pěstitele kaktusů, nelze však opomenout jeho značný vliv na sběr etnografických artefaktů od pomalu vymírajících indiánských kmenů žijících svým, moderní civilizací nedotčeným, způsobem života. Frič byl na svou dobu netypickým člověkem. Jeho názory byly na tehdejší dobu až příliš moderní a jen těžko se setkal s pochopením jak z řad vědeckých kolegů, tak ze strany rodiny. Nepochopení však pro něj nebylo překážkou, naopak ho motivovalo k vyšším cílům. Největší snahu a úsilí projevil o zrovnoprávnění indiánů ve společnosti a poukázáním na to, že s indiánem by se nemělo zacházet jako s podřadným a už vůbec ne jako s otrokem. Jeho cíle cesty byly sběr kaktusů a zkoumání divokých indiánů. Indiány se zabýval v průběhu druhé, třetí a čtvrté výpravy, ačkoliv původ jeho zaujetím těmito národy můžeme najít už při jeho první cestě. V práci bude rozebrán důvod, proč se ve svých pozdějších cestách opět začal naplno věnovat kaktusům.

V následujících pěti kapitolách své práce se budu snažit nastítnit situaci českých cestovatelů v průběhu historie až do doby Alberta Vojtěcha Friče. Následovat bude kapitola o vývoji a dobovém stavu států, navštívených Fričem. Hlavní část práce je kompilační text, zahrnující všechny jeho výpravy a jejich význam. V následujících přílehlých kapitolách shrnu financování jeho cest a cestovatelův život v Praze.

Jako hlavní cíl bych chtěl zhodnotit rozsah jeho výzkumu a význam pro akademickou obci i širokou společnost na začátku 20. století. Součástí textu bude samozřejmě i srovnání se soudobými českými objeviteli a cestovateli. Porovnání s Fričovými kolegy ze zahraničí využiji jen naprosto minimálně. Další cíl této práce bude sepsání způsobu, jakým si zajišťoval financování svých cest. Frič na svých cestách měl vždy o peníze nouzi. Málokdy se mu stalo, že by mohl bezstarostně cestovat a objevovat, aniž by se nemusel neustále ohlížet na své finanční možnosti. Jako jeden

z mála se nemohl spolehnout na materiální podporu ze strany Náprstkova muzea, jehož dotace pomáhaly téměř všem cestovatelům zmíněného období. V práci bude uvedeno proč tomu tak bylo a jaký to mělo na jeho cesty vliv.

V první kapitole, pojednávající o historii Cestovatelství především v Čechách, budu čerpat ze souhrnných děl, mapujících vývoj tohoto fenoménu napříč staletími. Nejobsáhlejší a zároveň největším dílem je jistě *Cestovatelství* od Michala Borovičky v rámci knižní řady *Velké dějiny zemí koruny české*. Toto dílo mne přivedlo k méně obsáhlým dílům, ze kterých jsem čerpal nejvíce v této kapitole. Jsou to především: kniha Josefa Kanského *Čeští cestovatelé z roku 1961*, dále monografie *Jak starí Čechové poznávali svět: Výbor ze starších českých cestopisů 14.-17. století*, vydaná Zdeňkou Tichou nebo sborník příspěvků z konference nazvaný *Cesty a cestování v životě společnosti*. Do kapitoly jsem rovněž zařadil několik spisů pojednávajících o jednotlivých výpravách či osobách patřících k tomuto jevu. Světové dějiny této oblasti výborně zachytila Simona Binková v *Času zámořských objevů* vydaného roku 2008. Kniha mi vystačila po obsahové stránce dostatečně. V kapitole jsou totiž zámořské objevy a cestování mimo naše území zmíněna jen jako porovnání či zařazení do světového kontextu. Celkově tato tematika je v česky psané formě velmi dobře zpracována.

Stejně kvalitní jsou i české zdroje v oblasti historie států Latinské Ameriky. V této kapitole, zaměřené na stav některých Fričem navštívených států v sledované době, jsem se pokusil o vytvoření souvislostí spojených s Albertem a jeho cestami. Zde jsem sehnal tedy jak českou i zahraniční literaturu. Jako hlavní bych uvedl Leslieho Bethella, britského historika zaměřujícího se na žádanou oblast, který zasvětil 15 let vytvářením rozsáhlé řady *Cambridge History of Latin America*. Toto dílo je velmi obsáhlé a lze v knihách najít mnoho informací. Ze zmíněných publikací jsem čerpal v této kapitole nejvíce. V domácí literatuře jsem našel pomoc převážně v díle Jana Klímy *Dějiny Latinské Ameriky*. Pro obraz Čechů v zámoří mi poskytly informace knihy z edice *Dějiny států*, a to konkrétně *Dějiny Mexika* od Oldřicha Kašpara, *Dějiny Paraguaye* Bohumila Roedla, Janem Klímou napsané *Dějiny Brazílie* a od Jiřího Chalupy *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile*.

Hlavní část pojednává o cestách Alberta Vojtěcha Friče do amerických zemí. Frič jako správný cestovatel zážitky a poznání ze svých cest sepsal v několika knihách. Z nich jsem nasbíral mnoho informací a sloužily jako hlavní literatura k této bakalářské

práci. *Indiánská knížka*, *Indiáni Jižní Ameriky* a *O kaktech a jejich narkotických účincích* jsou knihy vědeckého charakteru, zatímco *Hadí ostrov*, *Dlouhý lovec* nebo *Strýček indián* jsou beletrie. Avšak i tyto beletrie mají jistou historickou hodnotu v podobě popisu dobového chování a vnímání tamní společnosti. Z monografií psaných o tomto dobrodružství bych zmínil Karla Crkala a jeho *Lovce Kaktusů*. Jelikož mi tato publikace přijde nejobsáhlejší, neuváděl jsem jinou literaturu psanou výhradně o Fričovi, jelikož se většinou opakují a uvádějí stejné prameny jako Crkal. K prvním cestám se vztahují Fričem napsané knihy, poslední tři cesty jsou však dochované jen z dopisů. V nich navíc Frič několikrát velmi mlžil, aby uchránil polohu svých nalezišť. Místo hledání správných dopisů proto Crkalovo dílo poslouží velmi dobře, autor v knize podstatné Fričovi dopisy či jiné publikace cituje a dělá z nich ucelené popisování jeho cest. Negativum na této publikaci je rozhodně fakt, že historik se musí prokousat zdoluhavým popisováním botanických objevů a častého soustředění se na sféru sběru kaktusů. Po vyloučení tohoto aspektu nám tu však zůstává solidní sekundární pramen, jenž je využíván často k citování. V některých částech, hlavně tedy u posledních výprav, tak práce čerpá hlavně z této knihy. V budoucnu, při navazování na toto téma bych se již sám chtěl vydat, důkladně prozkoumat prameny do Náprstkova muzea a rozšířit tudíž práci o svůj větší přínos. Mimo to jsem využil v angličtině psané práce Moniky Baďurové *Ethnographic collection of Alberto Vojtěch Frič in the Náprstek Museum*. Tento článek byl uveřejněn v časopise *Annals of the Náprstek Museum*. Za informace o třetí výpravě bych rád poděkoval Doc. Markétě Křížové za poskytnutí jejího dosud nevydaného textu s názvem *Indiáni nebo Němci? Dilema brazilské společnosti na prahu 20. století a role Alberta Vojtěcha Friče*.

K porovnání s ostatními cestovateli jsem použil práci *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*, kterou napsal Vladimír Rozhoň. Dále jsem také užil diplomové práce Tomáše Hodače¹ psané na související téma Alberta Vojtěcha Friče, práci jsem využil jen k vytvoření širšího kontextu práce. Odlišit od ostatní literatury, mnou využité k bádání, bude charakter kompilace, zasazení do doby a vyhodnocení přínosu Fričových cest. Tím se budu snažit docílit originality a určitého přínosu.

Financování a část zabývající se touto tematikou je psána s použitím také z již výše zmíněné literatury. Častokrát je pohyb financí u Friče zmíněn i v jeho cestopisech,

¹ HODÁČ, Tomáš. *Dialektika divočiny a civilizace: způsoby konceptualizace a reprezentace indiánů v díle Alberta Vojtěcha Friče* [online]. 2009

i když jen v letmých zmínkách. Práce Karla Crkala dále posloužila i při vytváření další kapitoly o jeho pobytu a životu v Praze.

V závěru bych rád vyhodnotil jeho přínos světové a české vědě. Etnologie, geografie a botanika byly hlavní obory jeho výzkumu a vědecké práce. Rád bych rozebral vlivy, které zabránily Fričovi k ještě většímu vědeckému přínosu. Shrnul bych zde jeho klady a zároveň také zápory, které ho provázely po dobu jeho kariéry cestovatele a objevitele. Vzhledem k již stanoveným cílům bych rád ke konci uvedl jistou polemiku o potenciálu, který tento cestovatel měl a jestli ho dostatečně využil.

2 Historie cestovatelství v českých zemích

2.1 Počátky cestovatelství

Dějiny českého cestovatelství a objevných výprav zahrnují nejméně 8 století vývoje. Nebudeme se zde ovšem bavit o dějinách cestování, jelikož nemá s naším tématem mnoho společného. Cestovatelství lze chápat jako pokusy o objevování nového nebo neprobádaného či nějaké neznáme země, takzvané „terra inkognita“. Lidé, kteří probádávají neznámé území, se ve většině případů snaží o své skutky a poznatky podělit s celým světem, píší cestopisy, zakreslují do map nebo podávají zprávy o tamních obyvatelích s odlišnou kulturou. Podle toho také určujeme, zda je dotyčný spíše cestovatel nebo turista. Turista se většinou o své poznatky s nikým nedělí. Je to tedy jeden z prvků rozlišujících dvě podobné oblasti.²

První odvážlivce pocházejících z českých zemí nacházíme při poutích do Svaté země. V průběhu středověku se tento jev vyskytuje velmi často po celé Evropě, oblast v okolí Jeruzaléma lákala všemožné poutníky k cestě, která měla mimo jiné i náboženský podtext. Vzhledem k tomu, že Arabové měli mnohem lepší znalosti než křesťanský svět, se znalosti poutníků zlepšovaly. Neměli bychom však jako cestovatele brát každého poutníka, který do oblasti východního pobřeží Středozemního moře dorazil, avšak jako předchůdci našich cestovatelů jsou výborným příkladem. V průběhu následujících staletí se tato „profese“, o které můžeme v profesionálním slova smyslu mluvit až od 19. století, stávala čím dál víc populárnější. Jistě tomu pomohly různé faktory, jako například cesta Marca Pola do Číny a sepsání jeho cestopisu *Milion*, častější diplomatické cesty a střety s muslimským světem nebo slavné objevení Ameriky Kryštofem Kolumbem.³

K úplně prvním náznakům se však můžeme vrátit i do počátků Českého království. Svatý Vojtěch patřil mezi nejvíce zcestovalé Čechy tehdejší doby, jeho cesty sice byly politického a vzdělávacího rázu, zmínit bychom ho však měli, vždyť jako první

² BOROVIČKA, Michael. *Velké dějiny zemí Koruny české. Tématická řada. Cestovatelství*. Praha. 2010 str. 15-17

³ Tamtéž. str.18-29

známý Čech jel po moři.⁴ Objevilo se také mnoho obchodníků, cestujících po obchodních trasách do jiných oblastí tehdy známého světa. K diplomatickým či rytířským způsobům cestování by se hodilo připomenout Lva z Rožmitálu, putujícího se svojí družinou po západních zemích Evropy. Tehdejší učenci se museli, podobně jako kdysi právě Svatý Vojtěch, vypravit do zahraničí, hledajíc tam kvalitní učení a obohacení své mysli. Hodně cestoval jeden z našich známých kronikářů Kosmas, o svých cestách však nenapsal žádný cestopis.⁵

V 15. století se začíná rozmáhat ve světě snaha o plavbu nebo hledání nové cesty do Indie. Portugalsko jako jeden ze států s velkou námořní silou se jako první pokoušelo obeplout Afriku, to se povedlo až Vasco de Gamovi roku 1498. Portugalské cesty po moři však vedly i směrem na západ. S těmito plavbami jim však začalo konkurovat sousední Španělsko. Kryštofu Kolumbovi se pak roku 1492 povedlo právě pod vlajkou většího ze států iberského poloostrova doplout až k břehům Ameriky a objevit tak nový kontinent.⁶

Odorik z Pordenone se nejspíše dá považovat jako první český cestovatel, jeho původ je však těžké určit. Napůl Čech a napůl Ital Odorik však cestoval na východ, procestoval značnou část Asie a jeho cesty byly sepsány v knize *Popis východních krajů v sepsání bratra Oldřicha, Čecha z Pordenone*.⁷ Za zmínku stojí rozhodně i cesty panoše Jaroslava či Václava Šaška z Bírkova, jenž sepisoval cesty Lva z Rožmitálu.⁸

2.2 Cestovatelství v raném novověku

V období raného novověku se čeští zástupci dostávali k cestám pomocí diplomatických misí mířených za tureckými a perskými vládci. Toto období znamená

⁴ SEIBT, Ferdinand. *Cesty svatého Vojtěcha*. In: BOBKOVÁ, Lenka a Michaela HRUBÁ. *Cesty a cestování v životě společnosti: [sborník příspěvků z konference konané 6.-8. září 1994 v Ústí nad Labem]*. Ústí nad Labem. Univerzita J.E. Purkyně, 1997.

⁵ BOROVIČKA, Michael. *Velké dějiny zemí Koruny české. Tématická řada. Cestovatelství*. Praha. 2010 str. 25-33

⁶ BINKOVÁ, Simona. *Čas zámořských objevů*. Triton Praha. 2008. str. 34-70

⁷ ODORICO Z PORDENONE. *Bratr Oldřich Čech z Furlánska: popis východních krajů světa*. Praha: Lidová demokracie, 1962.

⁸ KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé*. Praha: Orbis, 1961. Poznání světa. str. 45-75

v našich končinách i zlatou éru cest do Svaté Země.⁹ Dobrodruzi se tam seznamovali s novými řemeslnými a zemědělskými výtvary, nacházeli zde nové plodiny a obohacovali své poznání. Člen Jednoty bratrské Martin Kabátník se vydal v letech 1491 až 1492 na pouť do Egypta,¹⁰ Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic naopak procestoval středomoří.¹¹ Mnohem větší výpovědní hodnotu má však cestopis Oldřicha Prefáta z Vlkanova, ten se vydal na cestu také do těchto oblastí. Ve svém díle do detailů popisuje loď na které cestoval, anebo třeba skvěle vyličil námořní bitvu s tureckými piráty.¹² Dalším velkým cestovatelem z tohoto období byl Kryštof Harant z Polžic a Bezdruzic, který cestoval mimo jiné od Itálie až po Egypt a pobřeží Nilu, jeho cestopis byl navíc doplněn kresbami, samotným autorem kvalitně nakreslené.¹³

V Čechách se vytvořily překlady jak Madevillova cestopisu, tak Milionu od Marca Pola. V šestnáctém století se rozmohlo objevování nového světa a stalo se tak stoletím námořních objevů. Bohužel mezi těmito početnými cestami na západ najdeme jen minimum obyvatel českých zemí. České cestopisy z cest již zmíněných mužů do Svaté země a dalších zemí však ob stojí v porovnání se zahraničními díly.¹⁴

Mezi významné cestovatele a dobrodruhy šestnáctého a sedmnáctého století lze v mezinárodním měřítku brát jména jako Fernao Magalhaes, Amerigo Vespucci, Vasco Núñez de Balboa nebo Vasco de Gama. První z nich se přičinil o první obeplutí světa, i když byl ke konci své cesty zabit. Zatímco Vespucci a Balboa byli dobyvatelé amerického kontinentu, Vasco de Gama, ve službách Portugalska, obeplul jako první Afriku a našel východní cestu do Indie. Dalšími dobyvateli nového světa byli Francisco Pizzaro, Hernán Cortéz nebo Diego de Almagro. Neměli bychom přitom zapomenout na dva velké objevitele sloužící anglickému trůnu, Francise Drakea a Jamese Cooka.¹⁵

⁹ DOSTÁL, Josef. *Cesty do Svaté země*. Praha: Evropský literární klub, 1948. Národní klenotnice (Evropský literární klub).

¹⁰ NAHODIL, Otakar. *Místo a význam cestopisu Martina Kabátníka v dějinách české ethnografie*. Praha: [s.n.], 1952.

¹¹ FENCL, Jaroslav. *Jan Hasištejnský z Lobkovic*. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1982. Postavy a události.

¹² PREFÁT Z VLKANOVA, Oldřich, HRDINA, Karel, ed. *Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny ... kteraužto cestu ... vykonal Voldřich Prefát z Vlkanova léta Páně 1546 ...* I. vydání. V Praze: Vesmír, 1947.

¹³ KOLDINSKÁ, Marie. *Kryštof Harant z Polžic a Bezdruzic: cesta intelektuála k popravě*. Praha: Paseka, 2004. Historická paměť.

¹⁴ BOROVIČKA, Michael. *Velké dějiny zemí Koruny české. Tématická řada. Cestovatelství*. Praha. 2010 str. 29-33

¹⁵ BINKOVÁ, Simona. *Čas zámořských objevů*. Triton Praha. 2008. str. 34-155

O století později již nebyly námořní objevy tak převratné. Pevninské objevování Severní Ameriky se zhostily Francie s Anglií, přičemž cestovatelé prvně jmenované země se pouštěli více do vnitrozemí. Na jižní straně kontinentu rozšiřovali své kolonie Španělé. Rusko rozšířilo své území směrem na východ, přičemž došli až ke Kamčatce.¹⁶ Na poli námořních objevů však převzali kormidlo Holanďané, a právě jejich zástupci se řadí mezi největší objevitele a mořeplavce tohoto století. Mezi největší z nich bych zařadil Abela Tasmana a Willema Janszoona.¹⁷

U nás se v tomto století začíná hodně cestovat, Češi po událostech třicetileté války chtějí objevovat jiné země. Ke konci století však mizí český jazyk z cestopisů. Nahrazuje je převážně němčina. Mizí na tak dlouhou dobu, že první česky psaný cestopis od té doby datujeme až roku 1821.¹⁸

V raném novověku se v našich zemích rozmohla snaha dostat se do zahraničí pomocí kavalírských a diplomatických cest. Mezi významnými městy se vytvořily kvalitnější cesty a cestování tak bylo jednodušší. Mezi nejznámější ze šlechtických výprav se dá považovat cesta do Janova v letech 1551 až 1552, účastnilo se jí mnoho šlechticů různě vysokého původu. Panovník si účastníky sám vybíral. Výprava čítala přibližně 200 členů a v jejím čele stáli členové rodů Pernštejnů a Rožmberků.¹⁹ V dalších letech se podnikaly další výpravy, ale méně honosné.²⁰ Co však těmto cestám chybělo, byl nějaký podrobněji sepsaný cestopis. To však nechybělo cestám Zdeňka Brtnického z Valdštejna, který cestoval po Anglii, Nizozemí nebo Francii a po návratu do Čech své zápisky sepsal.²¹

Jezuité z českých zemí vyráželi na své misijní činnosti převážně do Ameriky, někteří z nich zamířili i do Afriky, i když v menším počtu. Od roku 1678 do poloviny osmnáctého století zamířilo do Ameriky 35 misionářů, dva z nich však zemřeli při plavbě na lodi.²² Cesty byly dlouhé, čeští duchovní putovali přes Itálii do Janova, odkud dopluli do Sevilly a mohli začít svou pout' na západ. Když však dorazili, museli povětšinou

¹⁶ Tamtéž. str. 177-189.

¹⁷ BOXER, Charles.R. *Dutch Seaborne Empire 1600-1800*. London. 1965

¹⁸ BOROVIČKA, Michael. *Velké dějiny zemí Koruny české. Tématická řada. Cestovatelství*. Praha. 2010. str. 198-200

¹⁹ PÁNEK, Jaroslav. *Výprava české šlechty do Itálie v letech 1551-1552*. České Budějovice: Veduta, 2003.

²⁰ PÁNEK, Jaroslav. *Zahraniční cesty posledních Rožmberků a jejich kontakty s evropským dvorským prostředím*. IN. Opera historica 3. Praha. 1994

²¹ BOROVIČKA, Michael. *Velké dějiny zemí Koruny české. Tématická řada. Cestovatelství*. Praha. 2010. str. 146-148

²² KAŠPAR, Oldřich. *Jezuité z České provincie v Mexiku*. Olomouc: Danal, 1999.

z přístavu doputovat ještě daleko do svého místa působiště. Ze zmíněných Jezuitů, cestujících do celého světa bych zmínil pár jmen. Václav Christman, jež strávil celý zbytek života v San Loretě v Paraguay, Samuel Fritz, cestující po oblastech Jižní Ameriky²³ a Augustin Strobach, který procestoval na svých misiích Mexiko, Mariany a pár dalších ostrovů v tichém oceánu. Část těchto členů Tovaryšstva Ježíšova sepsala texty, které však mají jenom malou podobnost s cestopisy.²⁴

2.3 Vrchol českého cestovatelství²⁵

V období za Rakouska-Uherska by se dalo mluvit o vrcholu českého cestovatelství. Vzniká také cestovatel jako profesionální činnost. Nově se v tomto oboru objevují osoby či společnosti ve formě mecenášů, kteří pomáhají cestovatelům finanční cestou. Největším mecenášem a zároveň cestovatelským centrem se stalo Náprstkovo muzeum vedené Vojtou Náprstkem. Ten pocházel z majetné rodiny. Po návratu z Ameriky se začal věnovat své celoživotní zálibě a snu, jímž bylo organizování společenského života se zaměřením na cizí kultury. U Halánků, jak se Náprstkovo muzeum přezdívalo, se střetávali přední čeští badatelé, dostávali zde finanční injekce nebo sem posílali dopisy z cest.

Mezi prvními profesionály v tomto oboru byli Josef Wünsch, který objevil prameny Eufratu a Tigridu. Josef Kořenský je naopak brán spíše jako cestopisec, avšak je to první Čech, co podnikl cestu kolem světa. Literární dílo, které po sobě zanechal, čítá více než 20 titulů. Jako jeden z největších českých cestovatelů je považován Emil Holub. Jeho cesty do Afriky, při kterých byl málem zabit kmenem Mašukulumbů, patří mezi nejvýznamnější počiny v tomto odvětví na našem území. Podivná postava byl Enrique Stanko Vráz, tento cestovatel neznámého původu putoval po Asii, Americe i Africe a je znám hlavně z dopisů, pravidelně posílající do Náprstkova muzea. Vráz měl s Albertem Vojtěchem Fričem v průběhu života neshody. Frič však nepřikládal Náprstkovu muzeu takovou váhu jako výše zmínění cestovatelé.

²³ BINKOVÁ, Simona a Josef POLIŠENSKÝ. *Česká touha cestovatelská: cestopisy, deníky a listy ze 17. století*. Praha: Odeon, 1989. Klub čtenářů (Odeon).

²⁴ KAŠPAR, Oldřich. *Jezuité z české provincie v Novém světě 1-2*. Historický obzor č. 2-3. 1992

²⁵ Zpracováno podle:

ROZHOŇ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. Praha. 2005.

3 Latinská Amerika na konci 19. století

Latinská Amerika prožila celé 19. století ve znamení revolucí. Po celá tři staletí měla v držení velkou část Jižní a Střední Ameriky Španělská monarchie.²⁶ Díky smlouvě z Tordesillas jí připadlo území přibližně 480 km západně od Kapverd a dál. Zbytek připadl Portugalsku, jenž tak mohlo kolonizovat nový kontinent jen v oblasti Brazílského pobřeží.²⁷ Tento fakt vytvořil ze Španělska kolonizační velmoc a přiřkl mu zemi, kde je obrovské nerostné bohatství, avšak také původní a primitivnější obyvatelstvo, se kterým je potřeba nějak naložit. Na Ameriku byl tedy přenesen evropský správní model, upraven pro potřeby kolonie. Docházelo k míšení kultur, ras, plodin ale i nemocí.²⁸ Obsazené oblasti byly rozdělené podle pravomocí do místokrálovství a generálních kapitanátů.²⁹ Původní obyvatelstvo bylo využíváno k pracím, kvůli čemuž začaly indiánské kmeny postupně vymírat.³⁰ Některé národy zvládly asimilaci a utvořily hlavní složku obyvatelstva, byly však nuceny k podřadným pracím a tvořily nejnížší kastovní vrstvu obyvatelstva. Portugalští kolonizátoři v rámci větší efektivnosti a potřebné pracovní síly dováželi do Brazílie hodně otroků z Afriky. Tento jev také vidáme v celé oblasti Ameriky.³¹ Zájem Evropy o Ameriku se stal velmi intenzivním. Přes oceán se plavili nejen kolonisté a církevní misionáři, ale také právě badatelé. Nová země se těšila obrovskému zájmu pro své odlišné rostlinstvo a zvířenu. Dávala také jistou možnost začít znovu a lépe.³²

Do století revolucí vstupovaly americké oblasti s velkou nadějí v lepší zítřky. Vždyť právě proběhla v Evropě Velká francouzská revoluce, která narušila evropskou rovnováhu a zmenšila sílu španělské vlády v koloniích. Na severu kontinentu navíc ještě předtím přišel impulz v podobě osamostatnění Spojených států amerických.³³ Revoluce se začaly šířit americkým kontinentem směrem ze severu na jih. Od velkého povstání

²⁶ BETHELL, Leslie. *The Cambridge history of Latin America*. New York: Cambridge University Press, Volume 1: Colonial America 1984 s. 287-434

²⁷ ZWETTLER, Otto. Tordesillaská smlouva z roku 1494. *Historický obzor*, 1995, 6 (1),

²⁸ BETHELL, Leslie. *The Cambridge history of Latin America*. New York: Cambridge University Press, Volume 1: Colonial America 1984 s.149-188

²⁹ KLÍMA, Jan. *Dějiny Latinské Ameriky: vývoj oblasti, regionů a států*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 76

³⁰ FRÍČ, Alberto Vojtěch. *Indiáni Jižní Ameriky*. 3. vyd. Praha: Jaroslav Podroužek, 1946. s. 111-113

³¹ KLÍMA, Jan. *Dějiny Latinské Ameriky: vývoj oblasti, regionů a států*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s. 102-116

³² HODAČ, Tomáš. *Dialektika divočiny a civilizace: způsoby konceptualizace a reprezentace indiánů v díle Alberta Vojtěcha Friče* [online]. 2009 s.17-19

³³ KLÍMA, Jan. *Zrození Latinské Ameriky: Simón Bolívar a jeho doba*. Praha: Libri, 2007, s.14-41

na ostrově Haiti až po vydobytí samostatnosti ve státech Laplatské nížiny. Ačkoliv některé státy měly cestu k nezávislosti více hladkou než ostatní, podařilo se nakonec všem oblastem pod správou kolonizátorů osamostatnit.³⁴

V tento moment se zaměříme na situaci Fričem navštívených států, ve kterých podnikal své nejvýznamnější cesty. Uruguay s vyhlášením nezávislosti měla nemalé problémy. Uzmout pro sebe se jí snažili oba velcí sousedé tohoto malého státu.³⁵ Hlavní tváří revoluce a odtržení od Španělska se stal José Gervasio Artigas. Jeho následoval skoro celý uruguayský venkov.³⁶ Svojí vlastní suverenitu si musela Uruguay obhájit. Největším konfliktem byla Velká válka, která skončila roku 1851 mírem. Nikdo ve válce nevyhrál, ale vytvořil se mírový kompromis.³⁷ Na počátku 20. století, tedy v námi sledované době, byl prezidentem země José Batlle y Ordóñez, který je dodnes považován za jednoho z největších místních prezidentů díky nalezení způsobu, jak uspokojit buržoazii i nižší lidové vrstvy.³⁸

Brazílie, velký stát ležící na východním pobřeží Jižní Ameriky a jeho součástí je Amazonský prales. Roku 1822 se Brazílie vymanila z portugalské nadvlády a vzniklo Brazílské císařství.³⁹ Ve vítězné válce s Paraguayí získala Brazílie oblast Matto Grosso, cíl Fričovi první výpravy.⁴⁰ Císařství v zemi skončilo roku 1889, když po vlně nepokojů, byl proveden převrat a byla nastolena federativní republika po vzoru Spojených států amerických.⁴¹ V době, kdy Frič do Brazílie poprvé přijel, byla tedy zdejší republika ještě velmi mladá.

Jediný stát Severní Ameriky, do kterého Frič naplánoval svoje cesty za poznáním, bylo Mexiko. Cesta k nezávislosti zde byla trnitější než jinde na kontinentu. Stát byl sužován velmi četnými revolucemi či převraty. Byly zde pokusy o obnovu monarchie i o nastolení vojenské vlády. Sever Mexika navíc utrpěl obrovské územní ztráty ve prospěch rozpínajících se Spojených států amerických. Jako symbol Mexické

³⁴ KLÍMA, Jan. *Dějiny Latinské Ameriky: vývoj oblasti, regionů a států*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015, s.195-196

³⁵ BETHELL, Leslie. *The Cambridge history of Latin America*. New York: Cambridge University Press, Volume 3 From Independence to 1870 s. 239

³⁶ Tamtéž str. 124

³⁷ Tamtéž 655-663

³⁸ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. Dějiny států, str. 291

³⁹ Tamtéž, str. 185-191

⁴⁰ KLÍMA, Jan. *Dějiny Brazílie*. Vyd. 2., dopl. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. Dějiny států. Str. 226

⁴¹ Tamtéž, 246-249

nestability lze uvést Antonia Lópeze de Santa Annu, který se stal jedenáctkrát prezidentem.⁴² Tyto poměry zastihly i Alberta Vojtěcha Friče, ovšem jeho důmyslná rozhodnutí a objev mu přišly vhod a využil politického stavu ve svůj badatelský prospěch.⁴³

Paraguay byla státem, kam jezdil Frič hlavně za studiem indiánů z Gran Chaca. Od osamostatnění roku 1811 stanuli mimo jiné v čele země dva diktátoři. Jedním byl José Gaspar Rodríguez de Francia a druhým Carlos Antonio Lopez. Paraguay za vlády prvního z nich byla velmi izolovaná, dokonce stylem vlády mnohdy připomínala monarchii.⁴⁴ Největší událost, jenž ovlivnila Fričovo cestování a poměry v zemi byla Paraguayská válka. Vedená byla Lopezem proti Argentině, Uruguayi a Brazílii. Paraguayský velitel zaplatil za tento hloupý tah životem a země zůstala zničená.⁴⁵ Ve válce byli využiti indiáni Kaďuevo, brazilská vláda jim po vyhrané válce věnovala území a velké množství dobytka. Z Kaďuevů se tak stal celkem bohatý indiánský kmen. Na jejich území později náš cestovatel dorazil.

⁴² KAŠPAR, Oldřich a Eva MÁNKOVÁ. Dějiny Mexika. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Dějiny států, s. 163-195

⁴³ FRIČ, Alberto Vojtěch. O kaktech a jejich narkotických účincích. V této úpr. 2. opr. vyd. Praha: DharmaGaia, 1995. s. 11-63

⁴⁴ BETHELL, Leslie. *The Cambridge history of Latin America*. New York: Cambridge University Press, Volume 3 From Independence to 1870 s. 682

⁴⁵ ROEDL, Bohumír. Dějiny Paraguaye. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. Dějiny států, s.150-176

4 Fričovo mládí

4.1 Rodina

Alberto Vojtěch Frič pocházel z majetné rodiny, která byla v Českých zemích známá a vážená. Narodil se 8. září 1882. Jeho otec Vojtěch Frič byl pražským právníkem, a i jeho matka Růžena Švagrovská pocházela z dobré rodiny. Svou rodinu moc v lásce neměl, se svými strýci a ostatními příbuznými nevedl dobré vztahy, což se mu později i vymstilo. Dobré mínění měl jen o svém otci, Josefu Václavu Fričovi a bratrovi jeho matky Maxu Švagrovskému. Celkově během svého života byl Frič velmi kritický vůči společnosti. Když byl Alberto Vojtěch Frič mladý, neobvyklým způsobem se začal zajímat o kaktusy. Strážníci na mytných branách vždy šacovali mladé hochy, jestli nepřenášejí vajíčka bez placení, Frič se chtěl strážníkovi jednou pomstít a místo vajíčka si vzal do kapsy kaktus, který posloužil podle očekávání a strážník se popíchal. Kaktus si Frič odnesl domů, kde ho postavil na okno, rostlina mu vykvetla a Frič se o tento typ rostlin začal velmi zajímat.⁴⁶

4.2 Zájem o kaktusy

Kaktusy u Friče rozpoutaly obrovskou vášeň. Jeho první exemplář, který měl za oknem, pro něj znamenal objevení jeho celoživotní záliby. Velmi se svému kaktusu věnoval a žasl nad podivností této rostliny. Později se seznámil s jiným kaktusářem a začal rozmnožovat svojí sbírku kaktusů. Pořizoval si jich kolik jen mohl a začal se v rostlinách orientovat a určovat je. Již jako mladý byl považován za velkého odborníka v této netradiční zálibě. Určoval druhy, které mu zasílali nejen čeští sběratelé, ale i z různých koutů Evropy, převážně tedy z Německa. Právě do této země jel na sraz

⁴⁶ CRKAL, Karel. *Lovec kaktusů: [A.V. Frič]*. Praha: Academia, 1983. str. 17-18

kaktusářů ve velmi mladém věku, když bez svolení svých rodičů opustil město a i zemi. Kvůli korespondenci se zahraničními odborníky a kaktusáři se musel naučit cizí jazyky samostudiem. V roce 1899 se však Fričovi stala velká pohroma, jeho velká sbírka kaktusů umrzla. Pro mladého sběratele to byl obrovský šok, ale nejspíše však mimo jiné tato událost vedla k jeho rozhodnutí začít cestovat a kaktusy si sbírat sám.⁴⁷

⁴⁷ CRKAL, Karel. *Lovec kaktusů: [A.V. Frič]*. Praha: Academia, 1983. str. 19-32

5 Fričovi cesty do zahraničí

5.1 První cesta v letech 1901-1902

5.1.1 Čeští předchůdci Friče v zámoří

Česká stopa v Jižní Americe nemá nijak zvlášť hluboké kořeny. V této kapitole se zaměříme na první obyvatele naší země, kteří se podívali do některých států, Fričem navštívených. Česká stopa se rozmohla až po osamostatnění Československa v roce 1918. Do té doby bylo výjimkou a raritou, když se někdo do Ameriky podíval. Zřejmě nejznámějším Čechem v Americe byl Aleš Hrdlička, ten ve své knize *Early man in South America* vyslovil myšlenku, která je dodnes přijímaná jako správná ve způsobu, jakými se dostali obyvatelé na americký kontinent. Hrdlička určil příchod indiánů na 20 000-30 000 let před naším letopočtem. Jeho teorie také říká, že původní obyvatelé přišli přes Beringovu úžinu, která byla v té době zamrzlá.⁴⁸

V Paraguayi, kde Frič strávil nejvíce času na výpravách, první českou stopu datujeme na konec 17. století. V té době s Tovaryšstvem Ježíšovým přijelo do této vnitrozemské země několik misionářů. O více než 200 let později můžeme zaznamenat jednání vyslanců Československé zbrojovky Brno, při jednáních o zakázkách v průběhu války o Gran Chaco. Po této válce byli vítáni všichni imigranti, jelikož byl velký nedostatek lidí. Z rakouskouherského státu také přijelo několik migrantů, dá se předpokládat, že mezi nimi byla i česká stopa.⁴⁹

Velmi početné zastoupení měl náš národ v Mexiku. Zde je zaznamenán už v třicátých letech 16. století jistý Ondřej Morava (Němec), který je udán inkvizici. Do Mexika stejně jako v předchozím případě také zavítali jezuité. Nejznámější z nich Šimon Boruhradský (později Simón de Castro) zachránil městečko před povodní díky důmyslné vodní hrázi. Josef Neumann v šestnáctém století zavítal mezi indiány kmene Tarahumarů, o jeho působení mezi nimi sepsal i kroniku. Fričovým prvním předchůdcem v Mexiku by se dal nazvat Jan Steinhöfer, roku 1712 tam vytvořil tento

⁴⁸ HRDLIČKA, Aleš. *Early man in South America*. Washington: Government printing office, 1912. Smithsonian Institution, Bureau of American Ethnology str. 385

⁴⁹ ROEDL, Bohumír. *Dějiny Paraguaye*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013. *Dějiny států*, s. 239-243

jezuita herbář mexických léčivých rostlin. Zajímavostí je, že po celém Mexiku můžeme najít sošky Jana Nepomuckého, za tento fakt vděčíme již zmíněnému Tovaršstvu Ježíšovu. První cestovatel, který do Mexika zavítal z vědeckých účelů byl Tadeáš Haenke, badatel však našel v Americe smrt v době válek za nezávislost. Příčina smrti byla nejspíše užití jedu. Mexiko české botaniky velmi lákalo, není tak náhodou, že další českou stopu vytvořil Benedikt Roezl. Ten se zde účastnil války proti francouzsko-rakouským silám. Při své druhé cestě byl pověřen vypracováním městských sadů v hlavním městě. Navštívil však i venkov, kde dělal botanické výzkumy.⁵⁰

Ačkoliv první člověk českého původu, který se do Brazílie dostal byl jezuita Carlo Spinola, za prvního Čecha, který nějak výrazněji působil na Brazílské půdě byl Šimon Kohout z Lichtenfeldu, český lékař. S Holandskou posádkou, stejně jako jeho předchůdce, se přes oceán dostal i Jiří Kryštof Kaplíř ze Sulevic. Opět jako ve zbytku Ameriky se zde objevuje několikero misionářů v 16. století. Zmínit můžeme buď Valentina Stansela nebo Jana Gintzela. Samuel Fritz se naopak zasloužil o prozkoumávání Amazonie. Roku 1817 do jihoamerické země odcestovala habsburská arcivévodkyně Leopoldina. Vzala si s sebou několik českých přírodovědců. Jan Emanuel Pohl se z nich nejvíce proslavil, když prozkoumával oblasti Matto Grosso a Goiás. Dostal se tam také botanik Jan Lhotský, ale nevytvořil žádnou vědeckou práci. České země v Brazílii zanechávaly stále více stop, mohli za to různí botanici nebo emigranti, kteří sem v 19. století přijeli. Češi provázeli i život císaře Pedra II., jeho učitel němčiny a dějepisu totiž dorazil do Brazílie právě s arcivévodkyní. Emigranti udržovali vztah s jejich domovinou v Evropě a spolupracovali později i s Náprstkovo muzeem. Vytvářely se i různé české spolky v Brazílii, mezi takové patří Slavia a První československý spolek Přemysl. Do Brazílie našel cestu i Fričův velký nepřítel, Enrique Stanko Vráz, který cestoval v povodí Orinoka a navštívil město Manaus.⁵¹

5.1.2 Dobrodruh v pralese

Frič se po své tragédii s kaktusy snažil přemluvit rodiče, aby mu v jeho 18ti letech zaplatili cestu do Brazílie. Když se mu to povedlo, už mu nic nebránilo odjet přes

⁵⁰ KAŠPAR, Oldřich a Eva MÁNKOVÁ. *Dějiny Mexika*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Dějiny států, s. 295-303

⁵¹ KLÍMA, Jan. *Dějiny Brazílie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000 str. 374-384

Atlantský oceán do Brazílie. Nalodil se v Lisabonu na loď a odplul do brazilského Santosu. Jeho první výprava byla spíše romantického typu, neměla za účel žádné objevování. V Brazílii, kde se pár let před jeho příjezdem vytvořily Spojené státy brazilské, se nejdříve zdržoval v Sao Paulu, velkém městu nedaleko přístavu Santos, kam doplul.⁵² Konzultoval to i s rodinou Náprstků, která mu doporučila navštívit českou kolonii v tomto jihoamerickém státě. Zde se naučil jazyk a vydělal si na cesty. Pralesy v Brazílii neměly v té době zrovna nejlepší pověst. Hodně obyčejných lidí, ale i velkých dobrodruhů se tam bálo jít. Někteří odvážní cestovatelé, například plukovník Fawcett se synem, se již nevrátili. Prales byl označen jako neprostupný a pro život bělocha nebezpečné místo. Indiáni, kteří se zde také moc velkého věku nedoživali, byli opatrní vůči cizím vlivům a pro dobytvačné bělochy nebezpeční. Žily tu také různé druhy tropického jedovatého hmyzu, obrovští pavouci, nebezpečné žáby a také tu pro každého nového obyvatele pralesa číhalo mnoho nemocí, které mohly být i smrtelné.⁵³

Alberto Vojtěch Frič se však nedal ničím zastrašit a po tom co si vydělal peníze na cestu, se vydal do nitra Matta Grossa. Nejel však sám, společnost a průvodce mu dělali míšenec Cimillo a indián z kmene Cucuro. Kromě nich si pořídil dva psy. Bez nich by se neobešel žádný lovec či dobrodruh na tomto území. Představovali jednak ochranu před jaguárem, uměli kvalitně vyhledávat stopy a pomáhali při lovu zvěře. Dobrodruh byl povětšinou se svými psy spjat pevným poutem přátelství a loajality.⁵⁴ Přes řeky Tieté a Paraná se dostal na řeku Verde, kterou se dostal do pralesů Matta Grossa. Setkal se zde s indiány kmene Šavantes. Nebylo to sice žádné velké setkání, kromě pár zhlédnutí indiánů na břehu si s nimi jen bezkontaktně vyměnili předměty. Frič se pak s nimi pokoušel navázat kontakt a pronásledoval je. Indiáni však ze strachu nastražili na zem pasti s jedovatými ostny, které usmrtily jednoho z Fričových psů. Tato událost přiměla Friče stáhnout se a indiány přestat sledovat. Konec výpravy však nastal nedlouho poté. Při jednom lovu na jaguára se Fričovi nepodařilo šelmu usmrtit první, ale až druhou ranou a kvůli tomu mu jaguár poranil nohu. V tu chvíli skončila jeho první cesta a vydal se zpátky přes řeku do přístavu, odkud odjel domů. Ze zranění se později však dostal.⁵⁵

⁵² BETHELL, Leslie. *The Cambridge history of Latin America*. New York: Cambridge University Press, Volume 5: 1870-1930 str.750-779

⁵³ CRKAL, Karel. *Lovec kaktusů: [A.V. Frič]*. Praha: Academia, 1983. str. 32-35

⁵⁴ FRIČ, Alberto Vojtěch. *Strýček indián*. 9. vyd., v nové úpravě 1. vyd. Praha: Titanic, 1994.

⁵⁵ Baďurová, Monika, *Ethnographic collection of Alberto Vojtěch Frič in the Náprstek Museum, Annals of the Náprstek Museum* 33 (2012), str. 7

5.1.3 Po návratu z první výpravy

Po návratu z první výpravy se jeho pohled na cíl svých výprav změnil. Příští výpravy již nechtěl konat čistě za sbíráním kaktusů či jiných „suvenýrů“. Zaujala ho indiánská kultura a chtěl se s nimi v příštích výpravách setkat osobně. Prozatím pochytil jen minimum z kulturních zvyků těchto národů. Chtěl je poznat více a pokud možno přiblížit jejich styl života evropské společnosti. Začal tedy ihned připravovat plány na svou další výpravu. Problém byl, že tentokrát mu otec odmítl poskytnout finanční pomoc. Musel si tak peníze sehnat jinak. Nepříjemně pro něj skončil také pokus o navázání kontaktu s jiným cestovatelem Enriquem Stanko Vrázem, místo rady a pomoci se totiž ti dva dostali do sporu, kvůli kterému jejich vztahy byly na bodu mrazu až do konce života. I bez pomoci od jeho kolegů cestovatelů se mu podařilo uspořádat si vlastní výstavy a přednášky. Nakonec na svých výstavách měl až 135 exponátů. Brouky, rostliny, zemědělské plodiny, kůže různých plazů, fotografie, vejce a další předměty. Pořádal také přednášky, na kterých referoval o svých zážitcích a zkušenostech. Všechno však cílilo k jeho druhé cestě za oceán.⁵⁶

5.1.4 Spor dvou cestovatelů

Vztahy mezi lidmi jsou občas velmi nepředvídatelné. Kdo by si byl pomyslel, že dvě velká jména v oblasti objevování známého i neznámého světa, se mohou kvůli jedné špatné korespondenci rozkmotřit, či dokonce zneprátnit do konce života. Toto byl případ Alberta Vojtěcha Friče a Enriqua Stanko Vráze. Frič byl v té době, kdy spor vzniknul, mladým cestovatelem, právě se vrátil z první cesty za oceán, která jak je výše zmíněno nedopadla zcela podle představ. Z dříve vytvořených chyb se chtěl poučit a při snaze o pořádání přednášek navázal se starším a zkušenějším Vrázem kontakt. Odpověď na jeho dopis však na sebe dala dlouho čekat, a navíc Enrique Stanko Vrás nebyl vůči Fričovi zrovna milý. V dopise záměrně dal najevo, že Friče nepovažuje jako

⁵⁶ CRKAL, Karel. *Lovec kaktusů: [A.V. Frič]*. Praha: Academia, 1983. str. 35-38

kompetentního pro pořádání přednášek, dokonce, že by se neměl ani nazývat cestovatelem.⁵⁷

Vrás později začal psát i doktoru Vojtěchu Fričovi, Albertovu otci, ve snaze učinění mladíkovi lekci, nazval ho dokonce i lhářem. Přes tohle všechno se však tito dva soci sešli roku 1904 v Assuncionu, hlavním městě Paraguaye. Při tomto setkání byl prý mezi nimi uzavřen mír. Vrás však nepřestal s urážkami na cti, a tak se Frič obrátil na Náprstkovo muzeum, známé centrum cestovatelů. Rozsudek byl rozhrěšen v jeho prospěch, možná i díky neúčasti Vráze na jednání. Starší a zkušenější cestovatel se však projevil v dalších nemilých příležitostech. V Assuncionu třeba rozhlásil, že všechny Fričovi dokumenty a šeky jsou falešné. Nakonec Frič rozvázal vztahy i s Náprstkovým muzeem. S vidinou, že dům U Halánků pozvedne svými sbírkami, setkal se místo toho s odmítnutím, bylo mu řečeno, že tam pro jeho sbírky není místo. Existuje možnost, že v tomto měl Vrás také prsty, ale neexistují o tom žádná fakta. Frič naopak svou povahou také ve sporu přidal své „polénko do ohně“. ⁵⁸

5.2 Druhá cesta v letech 1903-1905, Gran Chaco

5.2.1 Přípravy a před cestou do Gran Chaca

Přípravy na druhou cestu probíhaly úplně jiným způsobem, Frič věděl vše již mnohem lépe, očekávání byla více reálná než při první cestě, nechtěl se také zajímat pouze o přírodu, více ho lákal zájem o indiány z Latinské Ameriky, nejlépe nějaké odlehle a neznámé kmeny. Pro svou příští výpravu si tudíž vybral oblast Gran Chaco, velké území rozkládající se na území dnešních států Paraguaye, Argentiny a Bolívie. Šlo o vcelku neprobádané území a výpravy do nitra této oblasti většinou končily nezdarem.

Alberto Vojtěch Frič se vypravil stejnou cestou jako při první cestě přes Atlantský oceán akorát místo do Santosu doplul do uruguayského Montevidea. Zde se vylodil, aby v okolí hlavního města tohoto státu hledal kaktusy, musel jednak splatit dluh z první výpravy a také splatit půjčku na výpravu současnou. Kaktusy nasbíral a

⁵⁷ ROZHOŇ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. Praha. 2005. str. 158-159

⁵⁸ Tamtéž str. 160-165

poslal belgické firmě Frantz De Laet. Mohl se tak věnovat naplno svému plánu a cíli a to poznat zblízka indiány Gran Chaca. V Argentině, kam se poté vydal, se radil s bývalým prezidentem Mitrem, novináři, etnografy a různými geografy. Chtěl se maximálně poučit o své cestě a nabýt co nejvíce vědomostí, které by mu při cestách mohly pomoci. Před ním na cestě do Gran Chaca ztroskotalo přes 20 expedic. Poslední obětí divočiny byl Španěl Ibarreta, který chtěl prozkoumat povodí řeky Pilcomayo. Tato řeka byla velmi důležitým strategickým místem ke spojení Bolívie a Paraguaye. V prosinci se tak vydal Frič na výpravu, která měla za úkol najít osud zmíněného Ibarretty a také nejlépe prozkoumat povodí této neprobádané řeky.⁵⁹

5.2.2 První část cesty do Gran Chaca

Pro popis oblasti nazývané Gran Chaco použiji zápis z Fričovo přednášky uveřejněné v knize *Indiánská knížka*. „*Gran Chaco! Tajemné území, nepřehledná bažinatá rovina, porostlá nekonečnými neprostupnými lesy palem a ostrými houštinami, hemžící se jedovatými hady a dravou zvěří – pumami, jaguáry, vlky a krokodýly – a obydlená neméně nebezpečnými divokými kmeny indiánů – nepřístupných a zamračených, kteří se nikdy neusmějí a nenávidí bělochy. Pustil-li se nějaký odvážlivec mezi ně, zaplatil obvykle takový hazard životem. To se psalo ve všech slovnících a opisovalo se to odtud do cestopisů a z těch zase do školních učebnic.*”⁶⁰

Právě neprobádanost a nebezpečí mladého cestovatele lákaly nejvíce. Vydal se tedy na cestu v doprovodu šesti domorodých dělníků a čtyř indiánů z kmene Pilaga. Do střední části Gran Chaca se vydal proti proudu řeky s myšlenkou, že si konečně splní svůj cíl. Což se mu povedlo, s indiány se na cestě setkal a navázal i první osobní kontakty. Díky své vlídnosti a respektu vůči tradicím indiánů se mu podařilo mezi ně dobře zapadnout. Všechny jejich tradice bez problémů přijal a choval se jako jeden z nich. Pro indiány to byl také velmi netradiční postoj od bělocha. Ti se většinou chovali vůči indiánům s velkým pohrdáním, nectili jejich tradice a působili spíše jako dobyvatelé. Tím se dostáváme k zmíněnému ztracenému Španělovi, jeho smrt mu domorodci objasnili. Choval se prý velmi neuctivě a po příhodě, při které jim postřílel

⁵⁹ FRIČ, Alberto Vojtěch. *Indiáni Jižní Ameriky*. 3. vyd. Praha: Jaroslav Podroužek, 1946.

⁶⁰ FRIČ, Alberto Vojtěch, Rodolfo FERREIRA FRIČ a Yvonna FRIČOVÁ. *Indiánská knížka*. Praha: Titanic, 2012. str. 29

konč, ho indiáni zabili. Konkrétně za jeho smrt mohl kmen Pilagů. Frič chtěl indiány obhájit a vzal několik náčelníků a snažil se je dostat do Asuncionu, hlavního města Paraguaye. Bohužel nastal problém s ubývajícimi finančními prostředky, a tak byl nucen náčelníky poslat zpátky ke svým kmenům.⁶¹

Ve městě Asuncionu pak nějakou dobu odpočíval, aby nabyl síly a vyléčil nemoci. Vytvořil také několik slovníků k řečem kmenů Karraim, Pilaga a Toba. Po prozkoumání povodí řeky se podle Friče také určila i hranice mezi Bolívií a Argentinou, která platí dodnes. Zde tak vidíme zatím největší význam jeho cest, tedy prozkoumání neprobádaných oblastí, určení území a jakési přiblížení indiánů tehdejší společnosti.⁶²

5.2.3 Pobyť mezi indiány⁶³

Po době, strávené v hlavním městě Paraguaye, se vydal po řece Paraguayi dále na cesty. Navázal kontakt s indiány kmene Sanapaná. U kmene indiánů Angaitů objevil obrázkové písmo napsáno na tykvích. Zaznamenávaly se na nich události, které se přihodily v kmeni. Dále potkal a seznámil se s indiány Kad'uevo nebo Boróro. Dokázal dokonce žít i mezi Čamakoky, jež byli bráni za jedny z nejdívočejších indiánů v tamní oblasti. To byl pro Friče asi jeho osobní největší úspěch. Tento kmen totiž bělochy extrémně nesnášel a byl vůči nim velmi agresivní. Alberta Vojtěcha Friče však přijmuli jako jediného bělocha. Italský badatel Guido Boggiani sice žil s těmito indiány, avšak byl jimi po 12ti letech zabit. Frič si většinu věcí pochycených od indiánů zapisoval nebo jinak zaznamenával. Učil se řeč skoro všech kmenů a měl je všechny velmi v lásce.

V této době však Friče zastihla obrovská povodeň. Byl na několik měsíců odříznut od světa a byl rád, když vyvázl živ a zdrav. Během období povodní se mu však povedlo, převážně dílem náhody, oženit se s jednou ze svobodných indiánek Loray (Černou kachnou). Při této povodni se střetávaly různé kmeny mezi sebou o místo na suchu, útočili na ně však i hejna mravenců, které musely zahánět ohněm. Díky své laskavosti a vstřícnosti si cestou sem vytvořil mnoho přátelství, a právě jedno z těchto přátelství mu teď pomohlo. Don Miguel Azevedo mu poslal přes indiána dopis, ve

⁶¹ FRIČ, Alberto Vojtěch. *Mezi Indiány*. Královské Vinohrady: nakladatel Alois Koniček, 1918.

⁶² CRKAL, Karel. *Lovec kaktusů: [A.V. Frič]*. Praha: Academia, 1983 str. 47-52

⁶³ Zpracováno podle:

FRIČ, Alberto Vojtěch. *Indiáni Jižní Ameriky*. 3. vyd. Praha: Jaroslav Podroužek, 1946.

kterém mu píše, že se s ním sejde na místě, které oba znali, a které mělo být v dobu setkání již přístupné. Doplavatel tedy na místo spolu s několika společníky a manželkou. Když však přijel parník musel si vybrat mezi indiány a návratem za stárnoucími rodiči. Vybral si návrat domů a Loray nechal u kmene.

5.2.4 Vnímání indiánů civilizovanou společností

Ačkoliv byla vnímání indiánů a všech divokých kmenů značně negativní, existovaly i myšlenky, které o indiánech mluvili v dobrém světle. Dle Barona Lahontana je soužití mezi kmeny mírumilovné, bez armád a zbytečných zákonů. Indiánům jsou sice připisovány negativní vlastnosti, ale jejich přednosti jsou hodné obdivu, mluví ve svém díle o jistém ušlechtilém divochovi. Marc Lescarbot pracuje s konceptem ušlechtilosti u indiánů jinak. Vyzdvihuje jejich dokonalý život, věnování se lovu a velké pohostinství.⁶⁴

Všichni indiáni nejsou stejní a nelze jim připisovat stejné vlastnosti. Darwin například našel v Ohňové zemi indiány, kteří se mu zdáli spíše napůl jako zvířata.⁶⁵ Původní obyvatelé Ameriky se odlišovali jak fyzicky, tak kulturou.⁶⁶ Fričovi poznatky vnesly do neznámé látky mnoho odborných studií. Snažil se přiblížit jejich zvyky a tradice širšímu publiku a změnit jeho názor. Na takovéto myšlenky bylo v této době přeci jen příliš brzy.

5.2.5 Po návratu z druhé výpravy

Když se vrátil v roce 1905 domů kontaktoval světová muzea a nabídl jim své sbírky. Získal díky svým úspěchům a přednáškám velký obdiv. Své zkušenosti publikoval ve vědeckých časopisech. Byl zde však problém v povinné vojenské službě, které se chtěl nejlépe úplně vyhnout. Jeho otec mu tak zařídil povolení pro další odklad

⁶⁴ HODAČ, Tomáš. *Dialektika divočiny a civilizace: způsoby konceptualizace a reprezentace indiánů v díle Alberta Vojtěcha Friče* [online]. 2009 str. 25-30

⁶⁵ Tamtéž. str. 38

⁶⁶ Tamtéž. str. 32-35

a Frič tak mohl sprádat další plány na cestu. Získal zaměstnání v Berlínském muzeu, kde od února na dva měsíce získal jeho jedinou stálou práci, kterou kdy měl.⁶⁷

5.3 Třetí cesta v letech 1906-1908

5.3.1 Brazílie jako cíl třetí cesty

Alberto Vojtěch Frič si zvolil Brazílii jako cílovou destinaci při své další cestě, konkrétně se vydal do států Paraná a Santa Catharina. Co ho k tomuto rozhodnutí vedlo se neví jistě.⁶⁸ Paraná je spolkový stát na jihu Brazílie, na severozápadě sousedí se státem Matto Grosso, kde Frič již nějaký čas pobyl. Typická je zde tropická vegetace a téměř veškeré vodstvo tvoří přítoky řeky Paraná. Na většině území se nachází prales.⁶⁹ Na jihu od Paraná se rozkládá Santa Catharina. Hlavní město se nachází na přilehlém ostrově, nesoucím stejné jméno jako název státu tedy Santa Catharina. Rozlohou je menší než její severní soused. Ve Fričově době zde byly velmi špatně splavné řeky. Nachází se zde velmi úrodná půda.⁷⁰ Z indiánských etnik se zde nacházely kmeny Ššetá, Sambakí, Bugre a Fričem podrobně prozkoumaní Kainganové.⁷¹

5.3.2 Proměny Brazílské společnosti

Císař Pedro I., z důvodu podpory hospodářství, začal krátce po osamostatnění Brazílie podporovat přistěhovalce mířících do jeho země. Němci se pro svoji důkladnost a vysokou pracovní morálku stali ideální cílovou skupinou. Právě ve státě Santa Catharina počet německého obyvatelstva byl bezmála 20 %. Německé firmy také na Brazílii začaly cílit svůj trh. Na rozdíl od jiných etnik, které se usadily v největší zemi Jižní Ameriky, se z Němců nestávali postupně Brazilci, ale drželi se svého jazyka i

⁶⁷ CRKAL, Karel. *Lovec kaktusů: [A.V. Frič]*. Praha: Academia, 1983. str. 59

⁶⁸ Tamtéž. str. 60

⁶⁹ *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. Díl 19.- P-Pohoř Praha: Paseka, 2003. str. 213

⁷⁰ *Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*. Díl 22, Rozkošný- Schloppe Praha: Paseka, 2003. str. 611

⁷¹ FRIČ, Alberto Vojtěch. *Indiáni Jižní Ameriky*. 3. vyd. Praha: Jaroslav Podroužek, 1946.

tradic. V průběhu let začalo panovat napětí spojené s hrozbou odtržení oblastí, které výše zmíněný národ ovládal. Indiánská etnika pomalu vymizela a zůstaly jen civilizací nepoznané kmeny ve vnitrozemí. Docházelo zde k několika ozbrojeným střetům mezi kolonisty a indiány.⁷²

5.3.3 Fričova cesta a řešení sporů v Brazílii

Po získaném finančním zázemím se Frič roku 1906 vydal na svou druhou cestu do brazilské divočiny. Jeho předchozí cesta zde nedopadla nejlépe, a tak doufal, že tentokrát dopadne lépe. Měl zde za úkol v první řadě urovnat napětí a spory mezi indiány a kolonizátory.⁷³ Frič navrhl řešení, které se osvědčilo v Severní Americe. Řešením bylo vytvoření rezervací pro indiány, žijící v pralese. Své myšlenky přednesl na Kongresu Volné myšlenky v Buenos Aires.⁷⁴ Zde můžeme vidět velkou snahu Friče zajistit indiánům kvalitní život, bez útrap a vytlačování z jejich přirozeného území. Myšlenka, kterou zastával celý život, však nebyla ve většině případů sdílena vědeckou elitou. O indiánech bylo špatně smýšleno kvůli jejich divošské povaze a také kvůli neznalosti jejich zvyků. Vědecká obec ho později pro jeho svobodomyslné názory přestala brát vážně, domnívali se, že Fričovi indiáni zatemnili mozek. Jeho poznatky přitom využívají vědci dodnes.⁷⁵ Brazilská vláda si však v této době indiánů vážila a konflikt chtěla zažehnat.

V několika místních periodikách vydal své články, ve kterých vyjadřuje nespokojenost se zacházením s divokými indiány. Teorii německých osadníků, podle kterých se jen brání před divochy, zcela obrátil a jako oběti zde určil indiánské kmeny. Reakce na sebe nenechala dlouho čekat a německé ministerstvo zahraničí nakázalo svým institucím v Hamburku a Berlíně, aby s Fričem rozvázaly smlouvy a dále se od něj distancovaly. Český badatel byl z tohoto faktu velmi rozezlen a při zjištění, že se

⁷² KRÍŽOVÁ, Markéta. *Indiáni, nebo Němci? Dilema brazilské společnosti na prahu 20. století a role Alberto Vojtěcha Friče*. in Alena Rudolfová, Milan Tichý et al., *Brazílie v souvislostech*, Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2018, v tisku. str. 325-332

⁷³ CRKAL, Karel. *Lovec kaktusů: [A.V. Frič]*. Praha: Academia, 1983. str.60

⁷⁴ KRÍŽOVÁ, Markéta. *Indiáni, nebo Němci? Dilema brazilské společnosti na prahu 20. století a role Alberto Vojtěcha Friče*. in Alena Rudolfová, Milan Tichý et al., *Brazílie v souvislostech*, Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2018, v tisku. str. 331-333

⁷⁵ FRIČ, Alberto Vojtěch, Rodolfo FERREIRA FRIČ a Yvonna FRIČOVÁ. *Indiánská knížka*. Praha: Titanic, 2012. str. 18-19

události dějí pro užitek spekulantů s půdou, odmítl o zvěrstvech, jakých byl svědkem, mlčet. Začal sepsovat a rozesílat stížnosti. Frič se zúčastnil kongresu amerikanistů ve Vídni, kde zveřejnil své teze a svůj nesouhlas se zacházením s indiánským etnikem. Bohužel pro něj se však nesetkal s pochopením, ba naopak se na kongresu jeho názory označily za nepravdivé a Frič byl odmítnut nakonec i jako vědec.⁷⁶

Po Fričově odjezdu z Brazílie však otázka utlačování nezmizela. Jeho názory se zemí nesly ještě dlouho po jeho odchodu. K ochraně indiánů se hlásilo několik lidí, uveden by měl být hlavně Cândido Mariano da Silva Rondón. Ten byl myšlenkami podobný Trompowskému, jenž nabízel podporu Fričovi, při jeho pobytu v Brazílii. Rondón se zasloužil o zlepšení vztahů s Borory, indiánským etnikem z pralesů Matto Grosso. Dostal na starost ochranu původních etnik a jejich majetku. V příštích letech se tedy na Friče podařilo navázat a brazilská společnost upřednostnila indiány před německými kolonisty.⁷⁷

5.3.4 Zpět mezi indiány

V předchozích odstavcích byly zmíněny kmeny indiánů, které vytvářely problémy na jihu Brazílského státního útvaru, byly to Kainganové a Xoklengové.⁷⁸ Mezi Kaingany Frič působil. Tento lid byl velmi výbojný, to dokazuje i jejich výprava proti kmenu Ššeta-Kuruton. Kurutoné, jedni z nejméně vyspělých amerických indiánů, měli zajímavé znaky, odlišující je od ostatních indiánů. Frič označil jejich vzezření a chování jako více podobné opici než člověku. Měli větší horní část lebky a nezvykle pohyblivý palec u nohy, právě jako mají primáti. Když se snažil vytvořit slovník jejich jazyka, nesetkal se s úspěchem, jelikož jejich dorozumívání bylo plné skřeků, místo sofistikované mluvy.⁷⁹

Kainganové však také zaujali badání českého etnografa. Měli totiž vousy, prvek, se kterým se na svých cestách za indiány nesetkal. Objevil také žluté skvrny na zádech. Z nalezených poznatků vyslovil hypotézu o příbuznosti jihobrazilského kmene

⁷⁶ KRÍŽOVÁ, Markéta. *Indiáni, nebo Němci? Dilema brazilské společnosti na prahu 20. století a role Alberto Vojtěcha Friče*. in Alena Rudolfová, Milan Tichý et al., *Brazílie v souvislostech*, Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2018, v tisku. str. 334-341

⁷⁷ Tamtéž. str. 342-347

⁷⁸ Tamtéž. str. 344

⁷⁹ FRIČ, Alberto Vojtěch. *Indiáni Jižní Ameriky*. 3. vyd. Praha: Jaroslav Podroužek, 1946. str. 57-58

s asijskými Ainy. Této hypotéze také nahrával fakt, že obě etnika měla stejnou náboženskou mytologii. Považoval je tudíž za příbuzné mongolům. Při jeho bádání o původu indiánů se také zabýval myšlenkou, proč se indiáni, na rozdíl od evropských národů nedokázali posunout z vrchního stupně barbarství k civilizaci. V jeho knize *Indiáni Jižní Ameriky* své teze porovnává s výzkumem Lewise A. Morgana, amerického etnografa žijícího v 19. století. Jeho spisy se k Fričovi dostaly pozdě, až po uskutečnění jeho cest. Větší úsilí věnované přípravě by v tomto případě nebylo na škodu.⁸⁰ Kmen Kainganů, jako mnoho jiných indiánů, také ovládal jistý druh písma psaný na tykve, zaznamenávající jednoduché věci (například kde na řece berou ryby) nebo i různé scény.⁸¹

Při pobytu u Kainganů našel část řeky, která ukrývala nerostné bohatství, konkrétně tedy zlato a diamanty. Nebylo toho nějak závratné množství, ale vydělat se na tom dalo a toho Frič využil. Za získané zlato a diamanty si později zaplatil cestu po Brazílii až k pobřeží, kde za zbytek provedl vykopávky v ústřicových kopcích. O objevení nalezišť vypráví kniha *Hadí ostrov*.⁸² Vykopávky odhalily několik vrstev ústřic, lidských ostatků a mnoho dalšího. Artefakty byly rozeslány do všech muzeí, které o ně projevíly zájem, nejvíce pak do muzea v dnešním ruském Petrohradu. Pouze pár si nechal Frič pro vlastní sbírku.⁸³ Na základě poznatků vyslovil teorii, že předci indiánů poznali oheň, ale pak ho zapomněli a trvalo jim jistý čas, než ho opět objevili.⁸⁴

5.3.5 Návrat mezi Čamakoky

Po ukončení prací na brazilských pobřežních nalezištích se vydal směrem na jih do Argentinské nížiny a do území Patagonie. Čekala ho zastávka mezi indiány z etnické rodiny Čé. Konkrétně to byly kmeny Pikuncé, Tehuelcé a Pehuelcé žijící při řekách Colorado a Negro. Další kmeny této rodiny Rankelcé a Puelcé Frič navštívil v pampách, na západ od argentinského města Rosario.⁸⁵ Pobyt v druhé největší zemi Jižní Ameriky

⁸⁰ FRIČ, Alberto Vojtěch. *Indiáni Jižní Ameriky*. 3. vyd. Praha: Jaroslav Podroužek, 1946, s. 51-75

⁸¹ Tamtéž s. 128-143

⁸² FRIČ, Alberto Vojtěch a Yvonna FRIČOVÁ. *Hadí ostrov*. 6. vyd., V nové úpravě 1. vyd. Jihlava: Madagaskar, 1995.

⁸³ CRKAL, Karel. *Lovec kaktusů: [A.V. Frič]*. Praha: Academia, 1983. str.64

⁸⁴ FRIČ, Alberto Vojtěch. *Indiáni Jižní Ameriky*. 3. vyd. Praha: Jaroslav Podroužek, 1946. str. 114-122

⁸⁵ Tamtéž, mapa na konci knihy mapující výskyt A.V. Fričem poznaných kmenů

však netrval dlouho. Friče lákal návrat mezi „své“ Čamakoky, odjel proto do Paraguayské přírody, jejíž krásu tolik obdivoval.⁸⁶

Po příjezdu ke kmeni Čamakoků zjistil, že kmen sužuje neznámá choroba, na kterou nikdo neznal lék. Frič ve snaze pomoci odjel do Baranca Branca a vzal s sebou syna náčelníka Čeršuiše Piošáda Mendozu. Plán byl jednoduchý, najít příčinu nemoci, vyléčit ji a přinést lék zpátky za účelem uzdravení všech nakažených. Mělo to však háček. V Barancu Brancu nedokázali nemoci přijít na kloub, ba co hůř, pohořeli na ní i lékaři z Assunciónu, Concepciónu a Buenos Aires. Mladý indián tak byl nucen udělat odvážný krok, vypravit se se svým bílým přítelem do Evropy a doufat v nalezení medicíny.⁸⁷ V Praze tím Frič způsobil velké pozdvižení. Živého indiána zde nikdo kromě cestovatelů neviděl. Zájem o jeho přednášky tak rapidně stoupl. Zajímavostí se tak alespoň lehce přiblížil přednáškám a výstavám Emila Holuba, jehož veřejné akce patřily v českých zemích k nejoblíbenějším.⁸⁸

5.4 Čtvrtá cesta v letech 1909-1912

5.4.1 Indián v Praze⁸⁹

Čerwuiš Piošád Mendoza, syn náčelníka kmene Čamakoko, zřejmě největší cestovatel svého lidu. Za účelem nalezení původu nemoci podnikl cestu na jiný kontinent, cestoval přes oceán a začlenil se do jiné kultury. Cesta na něm zanechala stopy, aby ne, když Pražská společnost byla natolik odlišná od té jeho. Zpočátku přijal tradiční indiánskou taktiku, mlčení.⁹⁰ Později se naučil i jazyku a začal se sžívat s evropskými poměry.

⁸⁶ FRIČ, Alberto Vojtěch, Rodolfo FERREIRA FRIČ a Yvonna FRIČOVÁ. *Indiánská knížka*. Praha: Titanic, 2012. str. 57

⁸⁷ FRIČ, Alberto Vojtěch a Yvonna FRIČOVÁ. Čerwuiš, aneb, Z Pacheca do Pacheca oklikou přes střední Evropu. 2. rozšíř. vyd. Praha: Titanic, 2000. str. 24-29

⁸⁸ ROZHONĚ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. Praha: Skřivan, 2005. str. 130-137

⁸⁹ Zpracováno podle:

FRIČ, Alberto Vojtěch a Yvonna FRIČOVÁ. Čerwuiš, aneb, Z Pacheca do Pacheca oklikou přes střední Evropu. 2. rozšíř. vyd. Praha: Titanic, 2000.

⁹⁰ FRIČ, Alberto Vojtěch. *Indiáni Jižní Ameriky*. 3. vyd. Praha: Jaroslav Podroužek, 1946, str. 148-150

Mezi jeho netradiční zájmy patřila velká podpora žebráků. Viděl totiž v této činnosti skvělou možnost vydělat si peníze, člověk nemusí nic dělat a dostává za to peníze. Jednou se stalo že chudákovi dal všechny své úspory, nerozuměl plně hodnotě peněz, a tak když to jeho opatrovník Frič zjistil, velmi důrazně mu podobné mecenášství zakázal. Sam dělal vše pro to, aby nějak sehnal peníze na další cesty. Čerwuiš Fričovi velmi pomáhal při jeho přednáškách.

Obyvatelé Prahy mu kvůli jeho krkolomnému jménu začali počestěle říkat Červíček. Problémy pro něj představovala zima, nebyl na ní ve svém přirozeném prostředí vůbec zvyklý. K uzdravení nakonec došlo, když jeden student medicíny u Čerwuiše objevil nový druh škrkavky a následně mladého indiána z jeho nemoci vyléčil. Jelikož kultura indiánů a Evropanů se velmi liší, jsou tudíž odlišné i představy o bohatství. Narozdíl od evropanů ze starého kontinentu, pro které je bohatstvím vlastnictví zlata, pro indiány z kmene Čamakoko je toto bohatství vlastnit knoflíky. Těch v Čechách náčelníkův syn našel mnoho a po návratu ke svému kmeni byl za nejbohatšího indiána. O svých cestách však moc vyprávět nemohl, lidé v jeho kmeni by si mysleli, že si moc vymýšlí a nepochopili by jeho líčení cizí kultury.

5.4.2 Cesta za vyléčením Čamakoků

Roku 1909 se vracel Alberto Vojtěch Frič zpátky do amerického vnitrozemí. Společnost mu dělal Čerwuiš, vyléčený a s příběhy k vyprávění. Po příjezdu ke kmeni Čamakoků Frič vyléčil všechny nemocné indiány.⁹¹ Tímto skutkem si vysloužil velké uznání. Indiáni se na něj obraceli s různými dalšími případy. Jednou se Frič pokusil zachránit od smrti ženu, která měla rozseknutou hlavu. Zranění způsobil její manžel, který po tomto skutku uprchl z kmene. Žena skoro až zázrakem přežila a tato událost jí velela k tomu stát se manželkou českého cestovatele. Její manžel se však časem vrátil a chtěl s Fričem svojí drahou vyměnit. Frič tuto nabídku přijal s radostí, žena byla totiž velmi otravná a hlučná. Zvykům indiánů se nikdy nebránil, většinou jen čekal, co se stane, tím rychleji poznával jejich tradice a zvyky.⁹²

⁹¹ CRKAL, Karel. *Lovec kaktusů: [A.V. Frič]*. Praha: Academia, 1983. str.71-72

⁹² FRIČ, Alberto Vojtěch. *Indiáni Jižní Ameriky*. 3. vyd. Praha: Jaroslav Podroužek, 1946. str. 45-50

Jako výměnu za manželku pro Friče výše zmíněný indián měl nachytat dvojdyšné ryby. Tento úkol splnil a manželku získal zpět. Fričovi se podařilo získat několik velmi vzácných bahníků, ti byli velkou raritou. Ačkoliv platil ve vesnici za velkého léčitele, jeho samého sužovaly časté nemoci. Dlouho mu nechodily žádné peníze za zaslané sbírky a když už přišly, obratem je poslal domů rodičů a požádal je, aby mu za peníze postavili dům. Na své cestě se také zastavil za indiány Kauděvo. Velmi obtížné při jeho výzkumech bylo přemluvit indiány k focení. Domorodci totiž neposlouchali, nechtěli stát na jednom místě a ostatně výsledná fotografie je ani moc nezajímala.⁹³

5.4.3 Vila Božíňka a počátek První světové války

Při návratu z Ameriky se Frič cestou zastavil v Londýně, konal se zde totiž osmnáctý kongres amerikanistů. Když dorazil do Prahy zjistil nemilou skutečnost. Vila Božíňka, kterou jeho rodiče za peníze jím zaslané pořídili, neodpovídala jeho požadavkům. Místo velké rovné plochy měla u sebe pouze prakticky nepoužitelný velmi prudký svah. Rozezlenému Fričovi rozhodně nepřidal ani fakt, že ještě musel soudně řešit svoje majetnické právo pro tuto stavbu. Po vyřešení všech starostí ho napadlo na svahu pěstovat kaktusy. Další problém však přetrvával, za žádnou cenu nechtěl narukovat do armády. Před úřady se mu nakonec podařilo prohlásit svůj stav za „neschopného boje“. Před vypuknutím války chtěl ještě nashromáždit nějaké peníze a odjet na další cesty. Cíl se mu splnit nepovedlo a když vypukla v Evropě válka, musel zůstat v Praze.⁹⁴

5.4.4 Kultura a tradice indiánů v Jižní Americe

Při první cestě, kterou do vnitrozemí a do pralesů Jižní Ameriky podnikl, byl Alberto Vojtěch Frič ještě velmi nezkušený, neprostudoval si literaturu, která již byla napsána o dané tematice. Přes oceán jel více jako mladý dobrodruh než etnograf a vědec. Jeho setkání s původními obyvateli nového kontinentu také byla jen minimální, z dálky

⁹³ CRKAL, Karel. *Lovec kaktusů: [A.V. Frič]*. Praha: Academia, 1983. str.72-74

⁹⁴ Tamtéž. str.74-75

zahlédl pár indiánů kmene Šavantes, tedy kmen, o kterém toho nikdo moc nevěděl. Chtěl je sledovat a nějak se přiučit jejich kultuře, ale smrt jeho psa způsobená nastraženou pastí ho od pronásledování odvrátila. Tím se naučil, že nesmí nic hnát k vlastnímu užitku. Trpělivost, jak později zjistil, je u divochů skoro až povinnou lidskou vlastností. Na této cestě si také osvojil formu výměny předmětů, pokud chtěl něco od nich musel jim nechat něco ze své výbavy.⁹⁵

Na druhé cestě již byl zkušenějším, vybral si jako cílový kmen Čamakoky, ti měli mezi indiány z Paraguaye jednu z nejhorších pověstí. Nedávno zde zemřel Guido Boggiani, ačkoliv s nimi dlouhá léta žil.⁹⁶ O indiánech bývaly informace v českých zemích značně zkreslené, mohla za to dobová značně nepřesná literatura.⁹⁷ Fričovi se však povedlo se k nim dostat. Rychle poznal, že s jejich stylem života jich bude stále více ubývat a mohli by časem vymřít. Rozhodl se tedy sepsat a sesbírat mnoho etnografických předmětů o jejich kultuře.⁹⁸ Pro indiány byl způsob, jak se stát váženým, zabítí jaguára. Ve svém díle velmi detailně popsal způsob námluv, kde ženy soupeří o manžela a vzájemně se napadají. V kmeni působí také velká míra podpory stejně starých žen, mladší ženy brání jinou mladou ženu, a naopak staré ženy brání stařenu proti dravému mládí.⁹⁹

Zajímavým zjištěním bylo Fričovo objasnění indiánského zvyku Kuvade. Jednalo se o způsob, jakým se rodily děti. Způsob umístění rodičky do obydlí, které se později zapálí a rodička s dítětem vyběhne do blízké řeky, byl sice drastický, ale ukazuje nám tak velkou odlišnost v jistých zvycích. Pro indiány žijící v přírodě a v drsných podmínkách to však nijak divné nebylo. Rituál měl své opodstatnění i co se týká mytologie indiánů, věřilo se totiž, že svým zděšením a řevem manžel začne odvádět pozornost duchů od své rodící manželky.¹⁰⁰

Pro studium indiánských kmenů se Alberto Vojtěch Frič zasloužil i svým vytvořením celkem 36 slovníků. Rozdělil indiány do několika příbuzných rodin, které popsal, u nějakých druhů se mu původ určit nepovedlo. Ve sledované oblasti Jižní

⁹⁵ Baďurová, Monika, *Ethnographic collection of Alberto Vojtěch Frič in the Náprstek Museum, Annals of the Náprstek Museum* 33 (2012), str. 7

⁹⁶ FRIČ, Alberto Vojtěch, Rodolfo FERREIRA FRIČ a Yvonna FRIČOVÁ. *Indiánská knížka*. Praha: Titanic, 2012. str. 17

⁹⁷ Tamtéž. str. 29

⁹⁸ Tamtéž. str. 6-15

⁹⁹ FRIČ, Alberto Vojtěch. *Indiáni Jižní Ameriky*. 3. vyd. Praha: Jaroslav Podroužek, 1946. str. 17-21

¹⁰⁰ Tamtéž. str. 39-41

Ameriky však žilo 500 kmenů. Frič se dostával do opozice s některými etnology tvrzením, že některá tamní etnika spolu nemohou být vůbec příbuzná. Indiáni dle jeho studií využívají zvířata k přesnějšímu určení polohy neznámého lidského narušitele. K příchozím lidem jsou velmi podezřívavý a opatrní. Žijí v monogamii, pokud ale některý z mužů zabije 5 jaguárů, dostane možnost pořídit si další ženu.¹⁰¹

Indiáni často žili při vodních tocích, stejně jako dřívější obyvatelé starého kontinentu. Jako zdroj obživy funguje řeka výborně, stinnou stránku ukazuje při opakujících se povodních, které jsou dosti ničivé.¹⁰² Frič, jak už bylo zmíněno, se s indiánským životem sžil a dokázal se přizpůsobit, aby mohl pokračovat ve vědeckých výzkumech. Nejvíce úspěchů měl vždy, když vstřícné indiány žádal o pomoc.¹⁰³ V knize *Indiáni Jižní Ameriky* zmiňuje svůj styl oblékání: „Šel-li jsem navštívit ministra nebo presidenta jihoamerických republik, oblékl jsem si frak. Chce-li ale cestovatel pochopit člověka divočiny, musí odložit šaty, oholit brvy a obočí, stát se jedním z nich a u Kačuevů dát se malířkou kmene pomalovat.“¹⁰⁴ Mezi divokými obyvateli pralesa si dokázal také najít manželku. Některým kmenům působilo hanbu se křížit s bílou rasou. Někteří z nich dokonce trestali dívky, u nichž se zjistil poměr s bílým člověkem, smrtí. Jako výraz odporu a aby si to jiné netroufaly zopakovat určili krutý trest, ženu přivázali ke stromu a nechali jí vyhladovět a sežrat supy. Ve svých spisech také uveřejnil způsob, jakým se používala dýmka míru a s ní spojené hlasování o válce. Několikrát narazil také na to, že šamani ovlivňovali volby výběrem silnějších nebo slabších ingrediencí ke kouření. Pokud chtěl totiž někdo mír musel by napodobit čaroděje v jeho velkém obřadu, fouká tak dlouho dokud nepadne do bezvědomí. Pokud potom nevystačí dávka petunu (indiáni používají petun místo tabáku) pro všechny hlasující bude uzavřen mír¹⁰⁵

V jihoamerických pralesech nabývalo na významu malování ornamentů, divoši je využívali nejprve jen zřídka, ale poté se kreslení ornamentů využívalo v hojném počtu, ornament někdy také fungoval jako podpis. Indiáni navíc dovedli číst význam každé čárky umístěné v daném ornamentu. Frič zkazil představy všem lidem doma zveřejněním faktu, že indiáni mají téměř všichni vši. Mezi jeho nalezené předměty patří i několik druhů hřebenů. Pilagové používali hřeben z ostnů kaktusu, Čamakové

¹⁰¹ FRIČ, Alberto Vojtěch. *Indiáni Jižní Ameriky*. 3. vyd. Praha: Jaroslav Podroužek, 1946. str. 29-38

¹⁰² FRIČ, Alberto Vojtěch, Rodolfo FERREIRA FRIČ a Yvonna FRIČOVÁ. *Indiánská knížka*. Praha: Titanic, 2012. str. 33

¹⁰³ FRIČ, Alberto Vojtěch. *Indiáni Jižní Ameriky*. 3. vyd. Praha: Jaroslav Podroužek, 1946. str. 81-82

¹⁰⁴ Tamtéž. str. 88-89

¹⁰⁵ Tamtéž. str. 75-89

využívali štětiny z ocasu mravenečníka, Mačikuí si vyřezávali hřebeny z volských rohů a u Bororů si vytvářeli hřebeny z bambusu. Některé kmeny, jmenovitě třeba Coroadové hřeben neznaly vůbec. Předmět, který však nevynalezl ani jeden kmen, bylo koště. Misionáři těžce nesli fakt, že když konečně naučili indiány chodit do školy, tak poté indiáni začali stavět obydlí jinde. Právě nepřizpůsobivost byla příčinou indiánského vymírání.¹⁰⁶

Číst, psát a počítat. Tři základní věci, které by měl zvládat každý civilizovaný člověk. U divokých indiánů tomu bylo jinak. Počítat nezvládali vůbec, matematiku nepoužívali, a tak neměli důvod, proč se jí učit. Pouze patagonští indiáni se díky častým střetům s civilizací naučili počítat. Roky a měsíce se u nich určovaly podle toho jaká zrovna kvetla rostlina. Jednou ročně se také mohli opít, takže jakmile začala kvést daná rostlina tak se opili, tento fakt se příchodem bělochů a jejich alkoholu změnil. K léčení používali fakírismus a hypnózu, neúspěšným léčením ze strany čarodějů později přešla větší moc na náčelníky. Indiáni si také nikdy nevytvářeli zásoby, vždy snědli vše, co nalovili. Nefungovalo zde žádné ukládání potravy na horší časy, takže když tyto časy přišly indián se smířil s tím, že ho příroda neobdarovává. O jejich inteligenci by se díky těmto poznatkům dalo hovořit jako o nízké, jenomže oni se pouze chovali, jak jim tradice a zvyky nařizují. Frič sám podporoval myšlenku o normální inteligenci indiánů. Ve své knize také zmiňuje systém přijímání darů „regalante“ a důvod vyhoštění osoby, jejíž dar byl odmítnut.¹⁰⁷

5.5 Pátá cesta v letech 1919-1920

5.5.1 Vliv války na Alberta Vojtěcha Friče

V době, kdy se Frič snažil podniknout pátou cestu přes oceán, se v Evropě začalo válčit. První světová válka ale nebyl nějaký menší konflikt, který by mu umožnil v klidu odjet pryč. Naopak visela ve vzduchu hrozba narukování do armády. Frič za žádnou cenu do války nehodlal vstupovat, musel si zajistit úlevu od úřadů. Povedlo se mu to jedině vydáváním se za nemocného a neschopného služby. Tato úleva však měla i svá

¹⁰⁶ FRIČ, Alberto Vojtěch. *Indiáni Jižní Ameriky*. 3. vyd. Praha: Jaroslav Podroužek, 1946. str. 88-113

¹⁰⁷ Tamtéž. str. 114-155

úskalí. Kvůli kontrolám a strachu, že bude shledán způsobilým, se neodvážil pořádat vlastní přednášky a jeho jediný příjem tak tvořila tvorba písemná. Frič zasílal svoje články do různých periodik a pomalu začínal šetřit na cestu.¹⁰⁸

Při čekání na konec války se u něj opět rozmohla a naplno se vrátila vášně ke sbírání kaktusů. Svým pěstováním na zahradě a prostorách své vily Božíanky se vrátil do svých mladých let, kdy se stal velmi uznávaným znalcem kaktusů. Ačkoliv znalosti nezapomněl a na kaktusy při svých cestách nikdy úplně nezanevřel, nemohl svému koníčku věnovat dostatečný čas. Přeci jenom hledání kaktusů mohl podnikat kdykoliv, ale cesty k indiánům, kteří pomalu, ale jistě vymírají, nemohl odložit. Opět se pustil do organizace kaktusářského života v Praze. Do časopisu *Svět zvířat* přispíval články o kaktusech. Nicméně kvůli válce se Fričovi nedařilo najít moc nadšenců do kaktusové problematiky. Kaktusy neprodával, ale naopak je v této době začal nakupovat. Přeci jenom jeho peníze s dobovou inflací ztrácely na hodnotě a nemohl tak šetřit na pozdější cesty.¹⁰⁹

První světová válka tak udělala velký zlom ve Fričově vědeckém působení, od etnografických studií a zkoumání indiánů se totiž během několika let opětovného pěstování kaktusů stal z cestovatele opět botanik a v jeho příštích výpravách tak vidíme spíše hledání nových druhů zmíněné pichlavé rostliny než sbírání indiánských artefaktů. Po skončení války a vyhlášení Československé republiky začal Frič opět přednášet.¹¹⁰

5.5.2 Ve službách vlasti

V roce 1919 odjel Frič do Francie, kde se v Paříži setkal s ministrem zahraničí Československa. Jednal s ním o jemu nabízené funkci vyslance pro Jižní Ameriku. V zámoří pobýval hlavně ve státech Argentině a Uruguayi. Jestli se na prvních čtyřech cestách nemohl věnovat botanice a na pozdějších cestách zase etnografii tak na této cestě se nemohl věnovat ničemu. Byl natolik zaměstnán, že se svým zájmům nemohl naplno věnovat. Své pozice delegáta se vzdal už na začátku roku 1920 a před odjezdem se ještě

¹⁰⁸ CRKAL, Karel. *Lovec kaktusů: [A.V. Frič]*. Praha: Academia, 1983. str.74-75

¹⁰⁹ Tamtéž. str. 75

¹¹⁰ Tamtéž. str.76

pokusil o hledání kaktusů. Měl na to jenom 14 dní a rozhodl se o výpravu k homolím cukru u uruguayského hlavního města Montevidea. Objevil zde i několik nových druhů, které sám pojmenoval. Za dva týdny Frič nezahálel a přivezl si hodně exemplářů, většinu z nich dostala rodinná sbírka Lobkoviců. Finančně na tom při hledání kaktusů opět nebyl nejlépe a musel si přivydělat lovem tuleňů.¹¹¹

I po příjezdu do Prahy v něm přetrvávalo roztrpčení z práce v politickém spektru. Místo toho, aby nechal politiku být, začal mít dosti vyhraněné politické názory. Vydal několik článků, ve kterých kritizoval některá rozhodnutí československých politiků. Začal s vydáváním časopisu *Očista*. Jeho kritiky nebyly vždy založené na pravdě, někteří lidé mu i schválně udávali lživé informace. Tyto mylné kritiky tak Fričovu pověst dosti pošpinily. V tomto období si našel také ženu Dragu a začal se věnovat více své rodině.¹¹²

5.5.3 Beletrie českého cestovatele

Frič vydával kromě svých vědeckých děl i knihy spíše beletrické povahy. Knihy jsou zasazeny do událostí druhé a třetí výpravy. V době, kdy Frič píše tyto knihy už divočina není tak neprostupná a indiáni pomalu mizí. Tři knihy *Strýček indán*, *Hadí ostrov* a *Dlouhý lovec* jsou volnou literární trilogií.¹¹³ Zvýšenému počtu sepsaných děl ke konci jeho života vděčíme jeho špatnému finančnímu stavu.¹¹⁴

První z nich se dříve nazývala *Kalera Marsal*, podle Fričovy základny, ve které strávil nějaký čas při svých cestách. V knize se objevují indiáni kmenů Mačikuí a Angaité, Fričova postava je v knihách zidealizovaná. Její povaha sice má většinu rysů, kterými se Frič pyšnil, avšak postava je až moc ideální.¹¹⁵ V knize se označuje Frič jako postava Karaí Púku. Druhá kniha *Hadí ostrov* píše v době událostí, kdy Frič odkrýval vykopávky na brazilském pobřeží. Vyšla sice až po jeho smrti, ale byla sepsána už před

¹¹¹ CRKAL, Karel. *Lovec kaktusů: [A.V. Frič]*. Praha: Academia, 1983. str. 79-92

¹¹² Tamtéž. str. 93-94

¹¹³ FRIČ, Alberto Vojtěch a Yvonna FRIČOVÁ. *Dlouhý lovec*. 7. vyd., V nové úpravě 1. vyd. Praha: Titanic, 1995. str. 7-10

¹¹⁴ FRIČ, Alberto Vojtěch a Yvonna FRIČOVÁ. *Hadí ostrov*. 6. vyd., V nové úpravě 1. vyd. Jihlava: Madagaskar, 1995. str. 7-10

¹¹⁵ FRIČ, Alberto Vojtěch. *Strýček indán*. 9. vyd., v nové úpravě 1. vyd. Praha: Titanic, 1994.

úmrtím. Knihy jsou psané velmi záživně a ukazují jeho nadání pro vypravěčský styl psaní.

5.6 Šestá cesta v letech 1923-1924

5.6.1 Mexiko po první světové válce

Na počátku 20. století Mexiko poprvé začalo spolupracovat se Spojenými státy americkými. Prezidenti Díaz a Taft spolu uspořádali jednání, to však bylo narušeno nalezením zabijáka, chystajícího se na atentát. Po znovuzvolení Díaze v Mexiku vypukla revoluce. Ta byla vedena Franciskem Maderem, který byl později zavražděn z důvodu ponechání Díazova politického aparátu. Události v zemi vyvolaly občanskou válku. Své vlastní vojenské síly si vytvořili Emiliano Zapata a Francisco Villa. Ti požadovali očištění státu od Díazovi vlády. Armádu v této době vedl Venustiano Carranza, díky němuž nakonec válka skončila. Roku 1917 je v Mexiku vydána nová ústava. USA během revoluce intervenovalo do Mexika pomocí vojska vyloděného v přístavu Veracruz. V této válce zemřela velká část mexické populace. Carranza byl poté, stejně jako jeho předchůdce zavražděn. V této době snad všichni velcí lidé, kteří se této revoluce účastnili z vedoucích pozic, byli zavražděni.¹¹⁶

Výjimkou nebyl ani prezidentem zvolený Álvaro Obregón. Jako ostatní prezidenti tohoto období i on měl za války hodnost generála. Jeho hlavními cíli bylo myšlenkově sjednotit rozhádané obyvatele Mexika a snaha o rozsáhlou rekonstrukci zničeného státu. Za jeho vlády právě do Mexika cestoval Alberto Vojtěch Frič. Rovněž podařilo Mexiko po strašlivé válce stabilizovat. Také se v tomto období zhoršily lepší se vztahy se Spojenými státy.¹¹⁷ S českým cestovatelem se jednou sešel a za jeho pomoc mu poskytl možnost cestování po Mexiku zcela zdarma.¹¹⁸

¹¹⁶ BETHELL, Leslie. *The Cambridge history of Latin America*. New York: Cambridge University Press, Volume 5: 1870-1930 str. 79-155

¹¹⁷ Tamtéž. str. 158-164

¹¹⁸ CRKAL, Karel. *Lovec kaktusů: [A.V. Frič]*. Praha: Academia, 1983. str.116

5.6.2 Cesta za omamnými kaktusy

Šestá cesta, kterou hodlal podniknout, mířila do Mexika, země plná nejrůznějších kaktusů hodných k prozkoumání a sesbírání. Problém u Friče byl však jako vždy s financemi. Po první světové válce se kvůli ostré kritice politiků pasoval do role člověka, kterého se lidé spíše stranili, než aby mu pomáhali. To se projevilo při pokusu prodat své exponáty do českých muzeí, hlavně do Náprstkova muzea. Byl nucen tak prodat exponáty do New Yorského Museum of American Indiana. Tímto krokem však získal peníze jen do začátku a později si musel přivydělávat jinak. Snahy o založení společnosti mající možnost financovat svého dodavatele také zkrachovaly.¹¹⁹

Vědeckou část svojí cesty tak začal v Texasu. Největší stát Spojených států amerických ho zdržel déle, než on sám očekával. Setkal se na cestách se svým známým, Edou Klabochem. Zde začal sbírat kaktusy. Jakmile se začal cítit naplno připravený vydal se do Mexika konkrétně do hor Jaumave. Svými četnými dopisy, které posílal zpátky do Evropy, se zde rozmohl velký zájem o kaktusy a jejich pěstování. Od války totiž nikdo takovouto cestu nepodnikl. Byl zde však starý problém, nedostatek peněz. Svoje prostředky investoval do vývozu nalezených rostlin. Na oplátku mu však směrem z Evropy žádné peníze nechodily. Poté si našel příležitostnou práci, samozřejmě takovou, při které se mohl trochu věnovat své zálibě.¹²⁰

Frič se, jak již bylo zmíněno výše, pohyboval v Mexiku za vlády Alvára Obregona. Jednou se mu povedlo najít v kaktusech schované zbraně. Kaktusy zde místní totiž používali jako skryše a označení skladišť. S Obregonem sympatizující Frič se rozhodl, že prezidentovi zbraně předá. Jako odměnu za tuto službu dostal Frič neomezenou jízdenku s jídlem zdarma po všech Mexických železnicích. Pro cestovatele byla jízdenka skvělou možností, jak procestovat oblasti této velké země.

Jako první cíl si určil cestu za polodivokými indiány Tarahumára a jejich územím. Cestoval se svým přítelem Fridericem Heyerem. Území si vybral z důvodu naleziště kaktusů s narkotickými a léčivými účinky. Tyto kaktusy se jmenovaly podle místních chikulí, oficiálně zní název rostliny *Lophophora Williamsii*. Rostlina má blahodárné léčivé účinky, lze jí použít kromě vnitřních nemocí také proti hadímu

¹¹⁹ CRKAL, Karel. *Lovec kaktusů: [A.V. Frič]*. Praha: Academia, 1983. str.95

¹²⁰ Tamtéž. 96-112

uštknutí, spáleninám či bolesti kloubů. Místní indiáni však používali rostlinu i díky jejím narkotickým účinkům, dosahovali s ní pocitu radosti, přestali mít potřebu jíst a pít, a ačkoliv vyvolávala barevné přeludy, dalo se s ní mnohem jistěji chodit, to využívali například při chůzi nad propastí. Tito indiáni pak byli díky těmto schopnostem najímáni pro různé mise či úkoly. Užívání této rostliny kupodivu nemělo nějak velký efekt na dlouhodobé zdraví. Nakonec byl Frič nucen opustit oblast, kvůli zdejším odbojům. Neubránil se však pokušení kaktusy na sobě samém vyzkoušet.¹²¹

S posíláním kaktusů měl v Mexiku velký problém. Nasbíral zde přibližně 2400 rostlin, ale o dost jich přišel z důvodu umrznutí při cestě nebo vyloženě při vykradení bedny. Společnost Haage & Schmidt se mu snažila za poslané rostliny posílat peníze. Byl však nucen z Mexika odjet zpátky do českých krajů. Po příjezdu se stal opět slavnějším a dal zapomenout na problémy, které si sám způsobil. Pořádal přednášky a věnoval se své kaktusářské společnosti. Psát články však nepřestal.¹²²

5.7 Sedmá cesta v roce 1927

5.7.1 Druhá velká cesta za kaktusy

Při přípravách na další cestu se Frič opět finančně připravoval pořádáním přednášek a psaním poutavých článků, tentokrát však měl již nějaké peníze za prodané kaktusy firmě Haage & Schmidt. Tato cesta opět byla botanického rázu. Místa, na která hodlá cestovat nebo v minulosti cestoval, se snažil tajit. Snažil se tak zabránit vykradení jeho nalezišť ještě před svým příchodem. Při sedmé cestě procestoval Uruguay, Patagonii, Tucumán, Gran Chaco, Corrientes, a okolí hlavních měst Assunciónu a Buenos Aires.¹²³

Na počátku své výpravy zastihl zrovna Ameriku v období velkých dešťů, což mu znemožňovalo lepší průběh cestování. Prohledával naleziště na hoře El Cero, našel však jen málo kaktusů neponičených dobyt看. Od této chvíle se rozhodl neprozkoumávat stará naleziště, ale chtěl najít nová. Řídil se zvěstmi, které slychal v průběhu jeho předchozích cest. Na cestách radil osadníkům, že prodej kaktusů do

¹²¹ FRIČ, Alberto Vojtěch. O kaktech a jejich narkotických účincích. V této úpr. 2. opr. vyd. Praha: DharmaGaia, 1995. str.11-67

¹²² CRKAL, Karel. *Lovec kaktusů: [A.V. Frič]*. Praha: Academia, 1983. str. 146-158

¹²³ Tamtéž. str. 159

zahraničí by jim mohl finančně velmi pomoci.¹²⁴ Po několika měsících hledání, po kterých stále neměl dostatek exemplářů, aby splnil své závazky, se rozhodl vydat se do Paraguaye. Během cest mu deště způsobily různá onemocnění, která však přechodil. Bohužel za dobu pobytu mimo Paraguay už lehce pozapomněl řeč guaraní. Začátky tak pro něj byly mírně složitější. V rámci prozkoumávání oblasti toho zvládl více, než si předepsal, avšak jeho sesbírané exempláře byly daleko za očekáváním. Místní se mu snažili pomoci, ale to přinášelo mnohdy více škody než užitku. Kvůli nim se vydával na některé z cest úplně zbytečně. Po setkání s jistým přírodovědcem se vydal do Camburetá, kde konečně mohl nalézt nějaké rostliny, které by mohl zužitkovat. V oblasti už se pak řídil vlastními instinkty a nasbíral 12 beden zajímavých rostlin.¹²⁵

Nasbírané kaktusy se mu dařilo, i přes složité shánění povolení, zasílat do českých zemí. Problémem ale byl jeho zdravotní stav, trpěl na malárii a bolesti zad. Jednou redakcí byl během své cesty pověřen, aby sepsal poznatky o možné kolonizaci území. Následně se vydal do Cordillera de los Altos, kde pokračoval v hledání kaktusů. Z kdysi bohatých městeček dnes již byl pravý opak. Průvodci ho časem opustili, báli se totiž okolních kmenů, které oblast obývaly. Frič, putující již jen s jedním společníkem, zahlazoval své stopy, tuto taktiku používalo hned několik sběratelů. Frič jako nejznámějšího uvádí jistého barona Karwinského. Frič musel také několikrát i rozluštit, kde se vlastně kaktusy nacházejí, informace totiž byly často mylné.¹²⁶ Kvůli zranění nohy a dalších částí těla byl nucen z výpravy odjet zpátky domů.¹²⁷

5.8 Osmá cesta v letech 1928-1929

5.8.1 Poslední cesta

Svojí v pořadí osmou cestu Frič začal v Uruguay, jemu dobře známém přímořském státě. Jelikož stát dobře znal, věděl, kde se zde nacházejí dobrá naleziště na kaktusy. Chtěl rychle splatit svoje cesty, aby se pak sběrem rostlin určených k poslání přes oceán nemusel zabývat. Ve svých dopisech, ostatně jako pokaždé v jeho posledních

¹²⁴ CRKAL, Karel. *Lovec kaktusů: [A.V. Frič]*. Praha: Academia, 1983. str. 160-164

¹²⁵ Tamtéž. str. 164-175

¹²⁶ Tamtéž. str. 175-187

¹²⁷ Tamtéž. str. 215-217

výpravách zmiňuje převážně jaké druhy kaktusu v přírodě našel. Jím nalezené rostliny si značkoval, aby mohl přesně určit, jak rychle rostou.¹²⁸

Z malé Uruguaye se vydal do Buenos Aires. Hlavní město Argentiny bylo častou zastávkou při Fričových cestách za kaktusy po první světové válce. Vydal se odtamtud přes celou zemi, až do horských pásem na hranicích Chile, Bolívie a právě Argentiny. Putoval po jím dobře známé cestě, dorazil opět do Tucumánu, kde ho čekal jeho přítel z dřívějších cest Santiago Venturi. Ve svých dopisech odkazuje na botanika Roezla, který právě v těchto oblastech bádá. Frič byl velmi frustrován z chování amerických společností na území Jižní Ameriky, navzdory své povaze se však rozhodl nevměšovat se do problémů a místo toho odjel z Tucumánu na jih.¹²⁹

Mezi Bolívií a Paraguayí se v té době schylovalo k velké válce o Gran Chaco. Celý spor se vedl kvůli údajné ropě v oblasti. Bolívii tu dobu podporovala americká Oil Company z New Jersey. V této době také začínaly velké intervence Spojených států amerických do Latinské Ameriky. Přičemž trvaly celé 20. století.¹³⁰

Jak šel čas, tak Frič najednou mohl i mezi delšími vzdálenostmi jezdit autem, ve svých dopisech píše, že čím rychleji řidič jel tím to bylo pro cestujícího levnější. Frič rozvíjel ve svých dopisech teorii o nepřizpůsobivosti kaktusů v jejich přirozené prostředí. U něj doma kaktusy prokazovaly více přizpůsobivost. Domníval se, že v přírodě budou blízko u sebe různé druhy půd a mikroorganismů, které mají vliv na rostlinu. Při této expedici zjistil že Andy jsou velmi bohaté na kaktusy, srovnal množství se svými nálezy v Mexiku. Při pojmenovávání kaktusů Frič používal nestandardní a někdy nevědecká označení. Často se stávalo, že jím nalezený kaktus byl později přejmenován nebo se zjistilo, že již popsáný je. Stejně tak jeho popisy nadmořské výšky, které uváděl ve svých dopisech při výstupu na vysokou horu, byly uznané za nevěrohodné.¹³¹

¹²⁸ CRKAL, Karel. *Lovec kaktusů: [A.V. Frič]*. Praha: Academia, 1983. str. 218-219

¹²⁹ Tamtéž. str.220-237

¹³⁰ BETHELL, Leslie. *The Cambridge history of Latin America*. New York: Cambridge University Press, Volume 5: 1870-1930 str.553-587

¹³¹ CRKAL, Karel. *Lovec kaktusů: [A.V. Frič]*. Praha: Academia, 1983. str.263

6 Financování cest

6.1.1 Cestovatelé a finance na jejich cesty

Alberto Vojtěch Frič se celý život potýkal s velkým problémem v oblasti financí. Na rozdíl od ostatních soudobých cestovatelů nebyl financován na všech výpravách Náprstkovým muzeem. Cestovatel většinou potřeboval zaplatit za cestu, koupit si loveckou výzbroj, finance na vlastní obživu, zaplatit za odeslání předmětů či jiné další výdaje. Muzeum Vojty Náprstka poskytovalo finanční podporu cestovatelům, jakými byli třeba Holub, Vráz nebo Kořenský. Nejvíce se o financování cest zmiňoval Emil Holub, který vyčísil své první dvě výpravy na několik desítek tisíc zlatých. Ačkoliv byl Holub známějším, podporovanějším a měl větší úspěchy při přednáškách a výstavách, stejně jako Frič měl celý svůj život s financemi problém. Josef Wünsch při své velké cestě Kurdistánem potřeboval finanční podporu několika set zlatých. Vráz od muzea dostával peníze za korespondenci, kterou posílal ze zahraničí, jeho finanční možnosti však díky vlastním penězům byly na dostatečné úrovni.¹³²

6.1.2 Začátky cestovatele

Na první cestu, kterou chtěl Frič podniknout se mu nedařilo sehnat potřebné finance. Za tento fakt může jistě jeho mladý věk a žádné zkušenosti. Dopravu do Brazílie mu nakonec zaplatil jeho otec.¹³³ Mladý dobrodruh si ale peníze od rodičů doslova až vynutil, byl nepříjemný a odtazitý, dokud mu rodiče nepřislíbili finanční podporu. Díky kontaktům, poskytnutých Náprstkovým muzeem, se v Brazílii dostal k příležitostným pracím a tím si zajistil peníze, potřebné pro cestu do hlubin Matto Grosso. Dohodl se také na jeho první spolupráci s firmou Frantz De Laet z Belgie, pro které měl nasbírat několik druhů rostlin.¹³⁴

Na cestu do Gran Chaca, kterou plánoval hned od návratu do Čech, si musel již všechny peníze vydělat sám. Rodiče ho již přestali podporovat v jeho, podle nich

¹³² ROZHONĚ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. Praha. 2005. str. 68-73

¹³³ CRKAL, Karel. *Lovec kaktusů: [A.V. Frič]*. Praha: Academia, 1983 str. 73

¹³⁴ Tamtéž. str.32-33

pošetilých cestách. Jako většina cestovatelů se Frič rozhodl vydělat si peníze přednáškami. Jako začínající přednašeč požádal o podporu Enrique Stanka Vráze, ale Vráz jím pohrdal, jak se již píše výše. Hlavní finance tak sehnal až po domluvě s Frantz De Laet. Jeho slib daný belgické firmě byl solidní, tedy že nasbírání nové rostliny, a navíc ještě dosbírání ty, které slíbil při své první cestě a kvůli nimž zůstal v dluhu. Hned po příjezdu na americký kontinent se tak hned vydal sbírat, aby se zbavil dluhu a neopakovala se situace z první cesty. Z Belgie mu nakonec přišlo 2000 franků. Po dlouhém působení v americkém vnitrozemí mu však i tato zástava nestačila. Byl nucen v Americe hodně šetřit a dávat si pozor za co utrácí peníze. Naštěstí se mu v zámoří dařilo sjednat si různé přivýdělký. S muzeem v Montevideu se dohodl na spolupráci, za což mu zaplatili dopravu. Peníze jistě dostal i za podniknuté výpravy pod záštitou paraguayské vlády.¹³⁵

6.1.3 Ve vládních službách

Před třetí cestou pracoval Alberto Vojtěch Frič v berlínském muzeu. Tato práce mu však nevydržela moc dlouho, práci sice nezanedbával, odrazovala ho však od jeho vášně. Po příjezdu do Brazílie v roce 1906 dostal s pověřením brazilské vlády úkol o urovnání poměrů mezi kolonisty a indiány. I když mu tato práce nějaké peníze přinesla, přivydělával si psaním článků do brazilských časopisů. Poprvé tak nebyl závislý na sběru kaktusů a nebral si peníze na dluh.¹³⁶ Při pozdějším působení u kmene Kurutonů Frič objevil zlato a diamanty, nebyly to sice velká naleziště, avšak i to málo co sebral mu vystačilo k tomu, aby poprvé měl velké finanční možnosti na svých cestách. Za obdržené peníze cestoval dále po Americe a poté za ně zaplatil vykopávky u ústřicových kopců Sambaqui na brazilském pobřeží. Nalezené artefakty následně rozeslal do světových muzeí. Díky těmto penězům si mohl dovolit převoz nemocného Čerwuiše do Prahy.¹³⁷

Po příjezdu s indiánem z kmene Čamakoko do Prahy se zvedl počet návštěvníků Fričových přednášek, živý indián byl přeci jen atrakcí, která se ve střední Evropě

¹³⁵ Tamtéž. str.39-48

¹³⁶ KŘÍŽOVÁ, Markéta. Indiáni, nebo Němci? Dilema brazilské společnosti na prahu 20. století a role Alberto Vojtěcha Friče. in Alena Rudolfová, Milan Tichý et al., *Brazílie v souvislostech*, Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2018, v tisku, s. 325-340

¹³⁷ FRIČ, Alberto Vojtěch. *Indiáni Jižní Ameriky*. 3. vyd. Praha: Jaroslav Podroužek, 1946, str. 51-75

nevidala. Přednášky tak byly jediným Fričovým výdělkem, našetřil si z nich ale dostatek peněz pro další cestu.¹³⁸ O jeho zaměstnáních Frič napsal: „*V seznamu různých mých zaměstnání našli byste mimo přístavního dělníka, lovce volavek, tuleňů, válečného korespondenta, tropéra (dobytkáře), krotitele koní, cidiče bot, státního úředníka, vojenského lékaře atd., také sběratele orchidejí a kaktusů. Pokusil jsem se obchodovat s českými výrobky, chmelem, šumivými bonbony i jiné věci jsem zkoušel, ale pohořel jsem nesolidností našich obchodníků a našich špeditérů.*“¹³⁹ Do Čech se mu podařilo na této cestě dostat dvojdyšné ryby, na které se poté jezdili lidé se zájmem koukat. Do divočiny si s sebou vezl i 300 kil lihu, právě kvůli těmto podivným rybám.¹⁴⁰ Na cestě se snažil sbírat předměty a zasílat je do muzeí, jenomže peníze ze začátku nechodily vůbec. Když pak konečně došly, poslal je obratem rodičům do Prahy s tím, že by si přál, aby mu sehnali nějaký dům. Tímto si tedy vydělal na svoji vilu zvanou Božíinka.¹⁴¹

Když se v Evropě schylovalo k první světové válce, snažil se Frič sehnat půjčku potřebnou k uspořádání výpravy. Jednáním s bankou nebo výrobcem knoflíků ztratil mnoho času a mezitím vypukla válka. Ačkoliv se mu povedlo obelstít úřady, netroufnul si veřejně přednášet, čímž se připravil o zdroj příjmů. Rozhodl se, že bude psát články do různých časopisů. Inflace z dob války by mu však všechny peníze znehodnotila, a tak je investoval do svého starého koníčku, sběru kaktusů.¹⁴²

Na jeho poválečné cestě financovala jeho cesty nejspíše československá vláda, které ho vyslala jako propagátora nové republiky v zámoří.¹⁴³ Při této cestě tak využil volných několika dní k objevování kaktusů. Některé zasílal do své sbírky a některé do muzeí. Musel si opět přivydělávat náhodnými pracemi. Nebyl však pyšný na jeho práci spočívající v lovu na tuleň. Ve své vile poté sbírky ukazoval a používal jí pro své přednášky.¹⁴⁴

¹³⁸ CRKAL, Karel. *Lovec kaktusů: [A.V. Frič]*. Praha: Academia, 1983. str.71-72

¹³⁹ Tamtéž. 72

¹⁴⁰ FRIČ, Alberto Vojtěch. *Indiáni Jižní Ameriky*. 3. vyd. Praha: Jaroslav Podroužek, 1946, str.45-50

¹⁴¹ CRKAL, Karel. *Lovec kaktusů: [A.V. Frič]*. Praha: Academia, 1983. str.72-75

¹⁴² Tamtéž. str. 74-78

¹⁴³ Tamtéž. str. 79-81

¹⁴⁴ Tamtéž. str. 90-94

6.1.4 Návrat ke kaktusům

Po jeho kritickým komentářům vůči československé politice se od něj začala česká muzea úplně distancovat. Finance tak pro Friče byly ještě těžší sehnat než kdy jindy.¹⁴⁵ Již dříve také bylo nakázáno německým národopisným muzeím, že mají styky s Fričem anulovat a více s ním nesmí spolupracovat.¹⁴⁶ Při jeho cestě do Mexika tak musel prodat část své sbírky. Navíc musel sám exempláře odvést do Museum of American Indian v New Yorku. Jím založený spolek pěstitelů kaktusů si navíc nemohl dovolit vyslat svého člena, když by ho musel sponzorovat. I tak se však zvládl domluvit na jisté finanční odměně při zasílání kaktusů do Evropy. Od jeho prostředníka však žádné peníze dlouho nepřišly, jak se již stalo jeho zvykem, byl nucen brát příležitostné práce. Většinu svých peněz navíc investoval do odesílání zásilek. Přišlo mu velmi vhod, když za pomoc prezidentu Obregónovi dostal zdarma možnost jízdy vlakem po celém Mexiku s jídlem a pitím v ceně. Nakonec jeho mexická výprava stála přibližně 300 000 korun.¹⁴⁷

V letech, kdy podnikal sedmou a poslední osmou cestu, již byl Frič bohatší a mohl být více uvolněný na svých cestách. Většina nákladů se hradila ze zisku předchozích cest, napsaných článků, přednášek a prodejem kaktusů ze své sbírky. Svojí cestou do Mexika podnítil rozvoj kaktusářství v Evropě a díky tomu nemusel zasílat exempláře a semena jen muzeím, ale také soukromým sběratelům. Z důvodu vykrádání jeho nalezišť se rozhodl své cesty více zahalit tajemstvím a začal při popisu cest mlžít. Velký zájem totiž lákal menší dobrodruhy k nacházení kaktusů a jejich levnějšímu prodeji. Větší znalosti veřejnosti zapříčinily, že Frič dostával nabídky na dovezení jednoho určitého druhu, například bych zmínil jeho zasílání kaktusů pro Haage-Schmidt. Frič také uveřejnil inzeráty ve kterých vybízí k dovozu některých druhů. Obě cesty se mu po finanční stránce velmi vyplatily a zajistily ho na několik let dopředu.¹⁴⁸ Frič nakonec nenapsal nikdy svůj plnohodnotný cestopis, pokoušel se o něj několikrát, avšak i za přispění jeho strýce mu to bylo znemožněno.¹⁴⁹

¹⁴⁵ CRKAL, Karel. *Lovec kaktusů: [A.V. Frič]*. Praha: Academia, 1983. str. 95

¹⁴⁶ KŘÍŽOVÁ, Markéta. *Indiáni, nebo Němci? Dilema brazilské společnosti na prahu 20. století a role Alberto Vojtěcha Friče*. in Alena Rudolfová, Milan Tichý et al., *Brazílie v souvislostech*, Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2018, v tisku. s. 334

¹⁴⁷ CRKAL, Karel. *Lovec kaktusů: [A.V. Frič]*. Praha: Academia, 1983. str. 95-159

¹⁴⁸ Tamtéž. 159-285

¹⁴⁹ FRIČ, Alberto Vojtěch. *Indiáni Jižní Ameriky*. 3. vyd. Praha: Jaroslav Podroužek, 1946, str. 5-15

7 Porovnání s jeho českými současníky¹⁵⁰

Vrchol českého cestovatelství na začátku na přelomu 19. a 20. století byl ověřen mnoha úspěchy napříč několika vědními disciplínami. Hlavní postavou, okolo které se točilo české cestovatelství, byl Vojta Náprstek. Náprstek procestoval Severní Ameriku, hlavně tedy Spojené státy americké. Ačkoliv jeho cestovatelský přínos nestojí za výraznější vypisování. Jeho založení instituce Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur bylo živou vodou pro rozvoj badatelství ve zdejších končinách.

Nejznámějším cestovatelem v českých dějinách je zřejmě Emil Holub, jeho cesty do Afriky měly obrovskou etnografickou hodnotu. Jeho přednášky a výstavy byly velmi navštěvované a jeho přínos byl značný. Napsal několik cestopisů, ve kterých popisuje své cesty na černý kontinent. Za svou slávu však málem zaplatil životem, když působil u divokých kmenů Mašukulumbů. Můžeme u něj najít velkou podobnost s Fričem. Stejně jako on sbíral etnografické předměty a zasílal je do muzeí, jeho sžití s kmenem nebylo ale tolik hluboké jako tomu bylo u Friče. V tomto ohledu bych k Fričovi ještě více přirovnal teologa Aloise Musila, který sice necestoval za indiány z Afriky nebo Ameriky, zato však přiblížil evropskému člověku život v arabských zemích, zejména tedy v končinách méně probádaných. Stejně jako Frič se začlenil do jejich kmenu a choval se jako jeden z nich.

Frič nebyl jediným cestovatelem zaměřujícím se na Jižní Ameriku. Jeho sok Enrique Stanko Vráz zde podnikl cesty proti proudu Amazonky a Orinoka, navštívil Andy, ale v dalších výpravách již směřoval svůj cíl do Afriky. S Fričem se dokonce i v Americe potkal. Vráz měl oproti Fričovi značně větší finanční možnosti. Dopisoval do Náprstkova muzea a dovážel jim hodně artefaktů. Finančně bych k Albertu Vojtěchu Fričovi přirovnal začátky cest Jana Welzla. Tento muž se proslavil pod přezdívkou Eskymo Welzl a cestoval zejména v oblastech severní části naší planety, podle čehož mu i redaktor přidelil tuto přezdívku. Jeho začátky však byly velmi dobrodružné. Z vojenské služby v Záhřebu v Chorvatsku se vydal na pouť pěšky až do Janova

¹⁵⁰ Zpracováno podle:

¹⁵⁰ ROZHON, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. Praha. 2005. str. 236-262

s naprostým minimem financí. Jeho snaha přežít pomocí příležitostných prací, díky kterým se podobá Fričovi, ho odměnila cestou z Janova do Severní Ameriky, kde začala jeho velká pout' směrem k polárnímu kruhu.

Prvním Čechem prozkoumávajícím všechny kontinenty se stal Čeněk Paclt. S Fričem by si ale moc nerozuměl. Působil totiž v americkém vojsku při jeho výpravách proti původnímu obyvatelstvu. Tedy byl součástí myšlenky a činů, které Frič striktně odmítal a snažil se proti nim zbrojit. Někdy ani nemusela sláva být zapříčiněná vědeckým významem cest. Josef Kořenský, považovaný za jednoho z největších z našich cestovatelů nedělal vědecké objevy, ale spíše cestoval a pak předával své informace veřejnosti pomocí cestopisů. Frič naopak i přes svůj vědecký přínos zůstal v jeho stínu. Naopak největší přínos by se dal přičíst trochu zapomenutému Josefu Wünschovi, objeviteli pramenů Eufratu a Tigridu. Frič působí v seznamu tehdejších cestovatelů jako velký etnograf, botanik ale zároveň i rebel, který se nechoval podle zavedených pořádků.

8 Závěr

Prvním cílem práce bylo nastínění situace cestovatelství v českých zemích v období před působením Friče. Kvůli vnitrozemské poloze Českých zemí nemohl význam cestování dosáhnout takových rozměrů jako u jiných států Evropského kontinentu. První zmínky ohledně tohoto jevu se objeví při cestách do Svaté země v období Středověku. Do zámoří naopak jako první z našich zemí vycestovali zástupci Jezuitů. V pobělohorském období nastává úpadek českého cestovatelství a je obnoven až v druhé polovině 19. století. V této době zároveň začíná zlaté období cest na jiné kontinenty. Vše je spojeno s postavou Vojty Náprstka a jeho založení mecenášské společnosti Náprstkova muzea.

Hlavním cílem této práce bylo zhodnotit význam cest Alberta Vojtěcha Friče, Jeho cesty na Americkém kontinentě byly převážně etnografického a botanického rázu, avšak na několika cestách byl jeho význam větší než jen na poli těchto dvou disciplín. Při druhé cestě prospěl k prozkoumávání neznámých oblastí a objasnění příčin smrti několika významných lidí. Naopak na své třetí cestě směřované do Brazílie se zasadil o velkou podporu myšlenky o ochraně indiánů v jejich přirozeném prostředí, tyto události ho nakonec stáli místo ve vědecké obci. Jednou z metodik v práci použitých byla kompilace o Fričovi dostupné literatury. Text vytváří souhrn informací o jeho osmi cestách.

Samotný význam Fričových cest bych vyhodnotil jako poměrně velký. Když opomenu jeho první cestu, ve které působil jen jako naivní mladík a cestu pátou, kde působil jako propagátor Československa v Jižní Americe, měly jeho cesty charakter vědecký a sběratelský. Při druhé cestě zaznamenal asi největší úspěch na poli etnografie. Frič vytušil důležitost poznání indiánských kmenů, jejich vymírání se stávalo stále rychlejší a obával se, že v budoucích letech by mohli vymřít úplně. Jeho detailní popsání chování kmene Čamakoků, jejich kultury a zvyků mělo velkou vědeckou hodnotu. Na všech cestách zpracoval dohromady 32 slovníků a z jeho poznatků čerpají vědci dodnes. Dále na této cestě pomáhal určovat hranice Argentiny, Paraguaye a Bolívie. Při splavení řeky Pilcomayo zapsal do map polohu jejího toku.

Třetí a čtvrtá cesta doplnily jeho informace sesbírané o indiánech Jižní Ameriky. Frič byl vždy zastáncem ochrany indiánů, a dokonce navrhoval řešení, že po

vzoru Severní Ameriky by se měly na jižní části kontinentu vytvořit rezervace pro indiány, místo toho, aby byli vyháněni z přirozeného prostředí. Tyto myšlenky obhajoval na všech srazech amerikanistů. Při srazu ve Vídni během jeho třetí cesty své názory vypustil do světa nejrazantněji, jenomže v té době neměl pro toto myšlení mnoho zastánců, a tak byl označen jako zmatený a jeho vědecký přínos za nekompetentní. Spolupráci s ním ukončily jak německá muzea, tak brazilská vláda, pro kterou v tu dobu pracoval na zlepšení vztahů mezi indiány a německými kolonizátory. V Brazílii se následně jeho názory stále více zmiňovaly a měl zásadní vliv na brazilské ochraně indiánů žijících v pralesech Amazonie. Z této cesty si navíc do Prahy přivezl indiána Čerwuiše Piošáda Mendozu. Jeho důvod příjezdu byl vyléčení neznámé nemoci, která sužovala jeho kmen. Využil ho však i při svých přednáškách a Červíček, jak mu v Praze říkali, byl velkou atrakcí.

Po první světové válce, která přinesla zásadní změnu ve Fričově myšlení, se cíl cest přesunul z etnografického přínosu na botanický. Během pobytu v Praze se totiž vrátil ke svému původnímu koníčku, ke sběru a pěstování kaktusů. Jeho cesty do Mexika a Jižní Ameriky již neměly za úkol posbírat co nejvíce etnografického materiálu. Místo toho zaměření padlo na sběr kaktusů a posílání do Evropy společně se semeny pro pěstování. Botanická část zahrnovala i několik jeho předchozích výprav, ovšem měla za úkol jenom splacení dluhu různým institucím. Naopak jeho poslední tři výpravy z hlediska kaktusářství dosáhly velkého významu. V Mexiku Frič popsal narkotické účinky tamních kaktusů a na cestách po Jižní Americe sbíral vzácné druhy nebo nacházel zcela nové a nepopsané rostliny. Jeho dopisy a bádání měly velký ohlas u poválečné společnosti a zasloužil se o mohutný rozvoj kaktusářství v meziválečném období u nás.

Financování jeho cest bylo velmi složitým úkolem. Na rozdíl od jeho současníků se nemohl moc spolehnout na podporu Náprstkova muzea. Mohly za to nejspíše spory s Vrázem, které vyvrcholily ve spor se samotnou institucí. Po válce se navíc Náprstkovo muzeum Friče stranilo kvůli jeho článkům vyjadřujícím nesouhlas s vládní politikou. Musel se tak ve většině svých cest obracet na zahraniční muzea, přičemž německá muzea s ním ztratila kontakt po jeho výstupu ve Vídni. Musel si přivydělávat příležitostnou prací nebo jako při třetí cestě využít nerostné bohatství země. Až při posledních dvou cestách mohl být trochu více klidný, jelikož jeho finance se prodejem kaktusů dostaly na velmi dobrou úroveň. Při pobytech v Praze se snažil vydělávat si

svými přednáškami a příspěvky do časopisů. Jeho pokusy o sepsání plnohodnotného cestopisu vždy skončily nezdarem, jeho díla jsou tak vědeckého ražení nebo beletrie.

A.V. Friče bych hodnotil jako velkého cestovatele, zejména jeho druhá cesta je výkladní skříní českého cestovatelství, snesla by srovnání s cestami Emila Holuba do Afriky nebo Josefa Wünsche k pramenům Eufratu a Tigridu. Jeho rozvoji nejspíše zabránila jeho rebelská povaha s jeho, v té době nepochopenými, myšlenkami. Díky těmto myšlenkám ho vědecká obec odmítla, i když jeho výzkum a potenciál byl velký. Dále Fričovi velmi uškodil jeho spor s Vrázem, jenž mu nejspíše poškodil jeho vztahy s Náprstkovým muzeem. První světová válka mu znemožnila zapříčinila jeho přechod k botanice, ostatně zde jeho výzkum měl stále váhu. Lze jen těžko odhadovat, jak by pokračoval jeho výzkum nebýt války a nepochopení ze strany vědecké obce. Každopádně Alberto Vojtěch Frič měl navzdory jeho špatné pověsti velký význam a světový přínos v oblastech etnografie, botaniky a ochraně indiánských kmenů.

9 Seznam použité literatury

Badurová, Monika, *Ethnographic collection of Alberto Vojtěch Frič in the Náprstek Museum, Annals of the Náprstek Museum* 33 (2012).

BETHELL, Leslie. *The Cambridge history of Latin America*. New York: Cambridge University Press, Volume 1: Colonial America 1984.

BETHELL, Leslie. *The Cambridge history of Latin America*. New York: Cambridge University Press, Volume 3 From Independence to 1870.

BETHELL, Leslie. *The Cambridge history of Latin America*. New York: Cambridge University Press, Volume 5: 1870-1930.

BINKOVÁ, Simona. *Čas zámořských objevů*. Triton Praha. 2008.

BINKOVÁ, Simona a Josef POLIŠENSKÝ. *Česká touha cestovatelská: cestopisy, deníky a listy ze 17. století*. Praha: Odeon, 1989. Klub čtenářů (Odeon).

BOROVÍČKA, Michael. *Velké dějiny zemí Koruny české. Tématická řada. Cestovatelství*. Praha. 2010.

BOXER, Charles.R. *Dutch Seaborne Empire 1600-1800*. London. 1965.

CRKAL, Karel. *Lovec kaktusů: [A.V. Frič]*. Praha: Academia, 1983.

DOSTÁL, Josef. *Cesty do Svaté země*. Praha: Evropský literární klub, 1948. Národní klenotnice (Evropský literární klub)..

FENCL, Jaroslav. *Jan Hasištejnský z Lobkovic*. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1982. Postavy a události.

FRIČ, Alberto Vojtěch a Yvonna FRIČOVÁ. *Čerwuiš, aneb, Z Pacheca do Pacheca oklikou přes střední Evropu*. 2. rozšíř. vyd. Praha: Titanic, 2000.

FRIČ, Alberto Vojtěch a Yvonna FRIČOVÁ. *Dlouhý lovec*. 7. vyd., V nové úpravě 1. vyd. Praha: Titanic, 1995.

FRIČ, Alberto Vojtěch a Yvonna FRIČOVÁ. *Hadí ostrov*. 6. vyd., V nové úpravě 1. vyd. Jihlava: Madagaskar, 1995.

FRIČ, Alberto Vojtěch. *Indiáni Jižní Ameriky*. 3. vyd. Praha: Jaroslav Podroužek, 1946.

FRIČ, Alberto Vojtěch, Rodolfo FERREIRA FRIČ a Yvonna FRIČOVÁ. *Indiánská knížka*. Praha: Titanic, 2012.

FRIČ, Alberto Vojtěch. *Mezi Indiány*. Královské Vinohrady: nakladatel Alois Koníček, 1918.

FRIČ, Alberto Vojtěch. *O kaktech a jejich narkotických účincích*. V této úpr. 2. opr. vyd. Praha: DharmaGaia, 1995.

FRIČ, Alberto Vojtěch. *Strýček indián*. 9. vyd., v nové úpravě 1. vyd. Praha: Titanic, 1994.

HODAČ, Tomáš. *Dialektika divočiny a civilizace: způsoby konceptualizace a reprezentace indiánů v díle Alberta Vojtěcha Friče* [online]. 2009.

CHALUPA, Jiří. *Dějiny Argentiny, Uruguaye a Chile*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012.

KAŠPAR, Oldřich a Eva MÁNKOVÁ. *Dějiny Mexika*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Dějiny států.

KAŠPAR, Oldřich. *Jezuité z České provincie v Mexiku*. Olomouc: Danal, 1999.

KAŠPAR, Oldřich. *Jezuité z české provincie v Novém světě 1-2*. Historický obzor č. 2-3. 1992.

KLÍMA, Jan. *Dějiny Brazílie*. Vyd. 2., dopl. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2011. Dějiny států.

KLÍMA, Jan. *Dějiny Latinské Ameriky: vývoj oblasti, regionů a států*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2015.

KLÍMA, Jan. *Zrození Latinské Ameriky: Simón Bolívar a jeho doba*. Praha: Libri, 2007.

KOLDINSKÁ, Marie. *Kryštof Harant z Polžic a Bezdržic: cesta intelektuála k popravišti*. Praha: Paseka, 2004. Historická paměť.

KŘÍŽOVÁ, Markéta. *Indiáni, nebo Němci? Dilema brazilské společnosti na prahu 20. století a role Alberta Vojtěcha Friče*. in Alena Rudolfová, Milan Tichý et al., *Brazílie v souvislostech*, Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2018, v tisku.

KUNSKÝ, Josef. *Čeští cestovatelé*. Praha: Orbis, 1961. Poznání světa.

NAHODIL, Otakar. *Místo a význam cestopisu Martina Kabátníka v dějinách české ethnografie*. Praha: [s.n.], 1952.

ODORICO Z PORDENONE. *Bratr Oldřich Čech z Furlánska: popis východních krajů světa*. Praha: Lidová demokracie, 1962.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 19.- P-Pohoř. Praha: Paseka, 2003.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 22, Rozkošný-Schloppe. Praha: Paseka, 2003.

PÁNEK, Jaroslav. *Výprava české šlechty do Itálie v letech 1551-1552*. České Budějovice: Veduta, 2003.

PÁNEK, Jaroslav. *Zahraniční cesty posledních Rožmberků a jejich kontakty s evropským dvorským prostředím*. IN. Opera historica 3. Praha. 1994.

PREFÁT Z VLKANOVA, Oldřich, HRDINA, Karel, ed. *Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny ... kteroužto cestu ... vykonal Voldřich Prefát z Vlkanova léta Páně 1546 ...* I. vydání. V Praze: Vesmír, 1947.

ROEDL, Bohumír. *Dějiny Paraguaye*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2013.

ROZHONĚ, Vladimír. *Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti*. Praha. 2005.

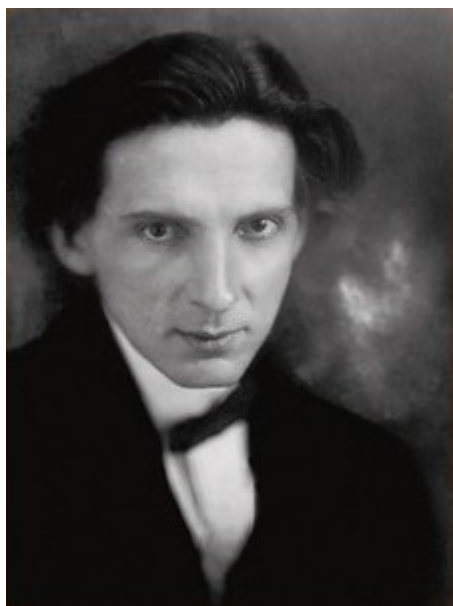
SEIBT, Ferdinand. *Cesty svatého Vojtěcha*. In: BOBKOVÁ, Lenka a Michaela HRUBÁ. *Cesty a cestování v životě společnosti: [sborník příspěvků z konference konané 6.-8. září 1994 v Ústí nad Labem]*. Ústí nad Labem. Univerzita J.E. Purkyně, 1997.

10 Přílohy

Příloha č. 1: Mladý Alberto Vojtěch Frič v ateliéru

Zdroj: <https://www.radio.cz/cz/static/alberto-vojtech-fric>

Příloha č. 2: Alberto Vojtěch Frič

Zdroj:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/94/Alberto_Vojtech_Fric_Praha_1918.jpg

Příloha č. 3: Frič s indiánem a zvířetem

Zdroj:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/af/Alberto_Fric_%26_Indian_Brazil_1905-s.jpg/250px-Alberto_Fric_%26_Indian_Brazil_1905-s.jpg

Příloha č. 4: Vila Božínka (Fričův dům)

Zdroj:

https://img.radio.cz/L9ttJOWACFCUbcV6yZOaZbrFnTc=/fit-in/280x210/1340269619_pictures/cestovatele/fric/vila_bozinka.jpg

Příloha č. 5: Frič pomalovaný indiánskými ornamenty

Zdroj: <https://images.gr-assets.com/authors/1420292874p5/6150758.jpg>

Příloha č. 6: Frič s kaktusem

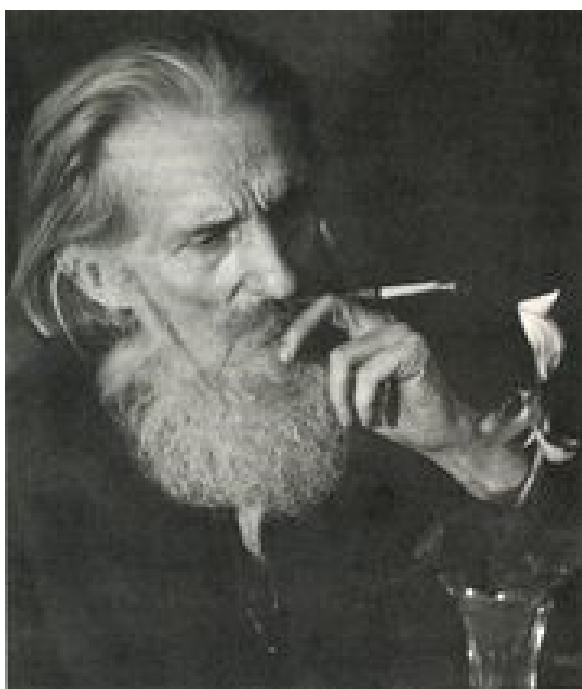
Zdroj: <https://botany.cz/foto2/fric.jpg>

Příloha č. 7: Frič na cestách v Mexiku

Zdroj:

https://img.radio.cz/jEm3M6esnw2A5M8CYCir-GQegPs=/fit-in/280x210/1346228252_pictures/cestovatele/fric/fric_mexiko.jpg

Příloha č. 8: Poslední Fričův portrét

Zdroj:

https://img.radio.cz/6pT0FoeA3Jv1cbbKqa2yRsmoceI=/fit-in/280x210/1346230068_pictures/cestovatele/fric/fric1942.jpg

Příloha č. 9: Čerwuiš v Praze

Zdroj:

https://img.radio.cz/34n4QC2kDTjjotm-ErWD_poxqTI=/fit-in/280x210/1340100417__pictures/cestovatele/fric/cerwuis1.jpg

Příloha č. 10: Souboj indiánských žen o muže

Zdroj:

https://img.radio.cz/W2We0Upa4yOFVU2C76uqYhox11A=/fit-in/280x210/1340108661__pictures/cestovatele/fric/indiani1909.jpg

Příloha č. 11: V indiánské vesnici

Zdroj:

https://s3.amazonaws.com/gs-geo-images/7701cc4d-c941-4351-b41e-9a611348c087_1.jpg

Příloha č. 12: Frič u Čamakoků

Zdroj: http://www.checomacoco.cz/system/files/images/a-v-fric-s-ditetem_0.jpg